

Класіка
на віртуальных
паліцах
стар. 4—5

Сакральны
дыялог
культур
стар. 10

Нежывапісныя
выявы
Песняра
стар. 12

Свята аматараў кнігі

Фота Віктара Іванчыкава.

Не толькі па кнігі варта хадзіць у бібліятэкі: гэта месца, дзе можна весела і з карысцю для сябе правесці час. Разбурэнне звыклага стэрэатыпу стала адной з галоўных ідэй літаратурна-музычных мерапрыемстваў, аб'яднаных пад назвай «Бібліяноч», што шырока праводзілася ў сталічных і абласных кніжніцах краіны і былі прымеркаваны да Сусветнага дня кнігі і аўтарскага права.

Супрацоўнікі бібліятэк і валанцёры падрыхтавалі сёлета разнастайную праграму, разлічаную на любы ўзрост і самы патрабавальны густ: тэматычныя пляцоўкі, гульні для самых маленькіх і квэсты для падлеткаў, тэатралізаваныя прадстаўленні, майстар-класы па рукадзеллі, танцах і іншых цікавых хобі, інтэлектуальныя спаборніцтвы, выступленні танцавальных і музычных калектываў і выканаўцаў, выстаўкі і экскурсіі, сустрэчы з вядомымі пісьменнікамі, эксклюзіўныя лекцыі і дэгустацыі — наведвальнікі маглі шкадаваць толькі пра тое, што нельга адначасова апынуцца ў розных месцах, каб нічога вартага не прапусціць: выбіраць даводзілася найлепшае з найлепшага.

Свята ўпершыню было адзначана больш за дзесяць гадоў таму і паспела стаць традыцыйным: штораз яно прываблівае ўсё больш і больш чытачоў і адзін з самых масавых стала сёлета ўрачыстасць у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, якая сабрала звыш пяці тысяч аматараў кнігі і ведаў.

«ЛіМ»-акцэнт

Афіцыйна. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў прывітанне ўдзельнікам антыфашысцкага форуму «Задачы Міжнароднага камуністычнага руху ў барацьбе за салярнасць прагрэсіўных сіл супраць новай фашысцкай пагрозы чалавецтву». «Вы паставілі перад сабой высакародную мэту — папярэдзіць чалавечы аб небяспечы чарговай сусветнай катастрофы, адной з праў якой становіцца адраджэнне самых антыгуманных і бесчалавечных ідэалогій і практык, — гаворыцца ў прывітанні. — Здавалася б, назаўсёды пакінутыя ў мінулым ідэі нацызму знаходзяць сёння новых паслядоўнікаў у самых развітых краінах свету. Таму голас прыхільнікаў камуністычных ідэй у барацьбе за права кожнага чалавека на мір і стваральную працу павінен гукаць настолькі і бескампрамісна».

Памяць. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў дзень рэспубліканскага суботніка працаваў на добраўпарадкаванні дзяржаўна-мемарыяльнага комплексу «Хатынь». Кіраўнік дзяржавы ў складзе сваёй брыгады высаджваў дрэвы на тэрыторыі комплексу. Цяпер тут з'явіліся невялікія дубовыя гай: у азнаменаванне 80-годдзя хатынскай трагедыі высаджана 80 дубоў. У суботніку ў «Хатыні» прынялі ўдзел і прадстаўнікі працоўных калектываў, актывісты ГА «БРСМ». Перад пачаткам работ Аляксандр Лукашэнка разам з дырэктарам «Хатыні» Артурам Зельскім азнаёміўся з добраўпарадкаваннем мемарыяльнага комплексу.

Актуальна. Адукацыйны семінар «Новая арэдакцыя Закона Рэспублікі Беларусь «Аб аўтарскім праве і сумежных правах»» адбыўся ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі напярэдадні Сусветнага дня кнігі і аўтарскага права і Міжнароднага дня інтэлектуальнай уласнасці. Арганізатарамі выступілі НББ і Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці (НЦІУ). Як гаворыцца на сайце бібліятэкі, семінар прайшоў у змешаным фармаце: больш за 40 чалавек прысутнічалі ў аўдыторыі і больш за 30 чалавек далучыліся онлайн. Асабліва цікаваць у слухачоў выклікала выступленне Сяргея Лосева, вядучага навуковага супрацоўніка аддзела даследаванняў у галіне грамадзянскага, экалагічнага і сацыяльнага права Нацыянальнага цэнтра заканадаўства і прававых даследаванняў Рэспублікі Беларусь. У яго дакладзе «Праблема «сіроцкіх» твораў і магчымых шляхаў яе вырашэння» былі закрануты актуальныя пытанні класіфікацыі і выкарыстання «сіроцкіх» твораў у бібліятэках.

Вярнісаж. Выстаўка «Прысвячэнне Майстру» да 120-годдзя з дня нараджэння жывапісца Івана Ахрэмчыка адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Экспазіцыя размяшчалася ў галерэі «Перасоўная». Яе аснова — жывапісныя і графічныя работы навучэнцаў гімназіі-каледжа мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка. Яя расказваюць арганізатары, выстаўка знаёміць гасцей з прыкладамі і вынікамі пошуку і станаўлення мастацкага амплуа навучэнцаў гімназіі-каледжа ў 1970—2020-я гады. Так, можна убачыць курсавыя і дыпломныя работы студэнтаў, выкананыя ў жывапісе і прысвечаныя рознай тэматыцы. Пазнаёміцца з экспазіцыяй можна да 10 верасня.

Ініцыятыва. Маладзёжны тэатр эстрады пры падтрымцы Міністэрства культуры даў старт марафону дзялогавых пляцовак «Разам з мастацтвам». Першая сустрэча прайшла на базе Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў, перадае БелТА. Сталічных артыстаў беларускай эстрады будуць прымаць 28 населеных пунктаў краіны. Галоўная мэта марафону — расказаць пра магчымасці, якія прапануе Беларусь для тых, хто хоча звязаць сваё жыццё з мастацтвам і творчасцю. Асноўнымі задачамі ініцыятывы з'яўляюцца дэманстрацыя ўзроўню выканальніцкага майстэрства, абмен прафесійным вопытам і творчымі дасягненнямі, а таксама выхаванне патрыятызму, любові да Радзімы і яе культуры. Фармат мерапрыемстваў будзе адкрытым — гледачы змогуць паразмаўляць з артыстамі і задаць пытанні.

Рэгіён. Пінск выбраны сталіцай абласнога фестывалю-кірмашу «Берасцейскія сані», які пройдзе зімой 2024 года. У горадзе пачалі падрыхтоўку да мерапрыемства. Пінскі гарвыканкам аб'явіў конкурс на стварэнне лагатыпа «Берасцейскіх саней». Арганізатары звяртаюць увагу аўтараў, што ў сваіх работах ім трэба адлюстравыць гістарычныя традыцыі Пінскага рэгіёна. Конкурс працягнецца да 18 чэрвеня. Камісія разгледзіць прадстаўленыя творы і 14 ліпеня падвядзе вынікі. Пераможцу абячаюць узнагародзіць дыпламам і каштоўным падарункам. Фестываль-кірмаш «Берасцейскія сані» ўпершыню правялі ў Брэсце ў студзені 2022 года. Яго вырашылі зрабіць традыцыйным і праводзіць у розных кутках вобласці. Эстафету ў сёлетнім студзені прынялі Баранавічы, нагадае БелТА.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

У Пісьменніцкім парку — дуб Янкі Маўра

Штогод новыя саджанцы дрэў дадаюцца ў Пісьменніцкі парк краіны, які заснаваны каля Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Летась, у кастрычніку, да 85-гадовага юбілею Мікалая Чаргіна ў парку быў пасаджаны дуб. Сёлетняй вясной з'явілася яшчэ адно дрэва з персанальнай пазнакай: «...пасаджана ў знак 140-годдзя з дня нараджэння Янкі Маўра». У класіка беларускай дзіцячай літаратуры гэтай вясной — дзень нараджэння.

Лагічна, што юбілей адзначаецца і такой добрай сімвалічнай справай. Вялікі псіхолог дзіцячай душы, таленавіты педагог і пісьменнік Янка Маўр быў і дасведчаным знаўцам роднай прыроды. Варта працягнуць адных толькі неўміручых «Палескіх рабінзонаў», каб пагадзіцца з гэтым. А яшчэ — «Амок», «У краіне райскай птушкі» і іншыя творы.

Удзел у суботніку прынялі паэты, празаікі, перакладчыкі Аляксей Чарота, Анатоль Матвіенка, Генрых

з нагоды

Да юбілею класіка

Дзіцяцтва тысяч і тысяч беларускіх падлеткаў нягледзячы без знаёмства з кнігамі класіка дзіцячай літаратуры Янкі Маўра (1883—1971). «Амок», «Палескі рабінзон», «ТВТ», «У краіне райскай птушкі» — гэтыя і іншыя творы сталі неад'емнай часткай выхаваўчага працэсу ў школе, у бібліятэчнай працы, справай далучэння хлопчыкаў і дзяўчынак да роднай літаратуры.

Сёлета 10 мая спаўняецца 140 гадоў з дня нараджэння вялікага пісьменніка. З'яўляюцца публікацыі ў перыядычным друку, выходзяць праграмы ў электронных медыя. У Дзяржаўным музеі гісторыі

беларускай літаратуры ў Мінску арганізавана выстаўка, прысвечаная празаіку і публіцысту, педагогу. На мінулым тыдні маўраўская выстаўка адкрылася і ў Віцебску. У значнай ступені арганізацыі гэтых экспазіцыйных праектаў паспрылі Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа і нашчадкі Янкі Маўра — яго ўнучка Марыя Міхайлаўна Міцкевіч і праўнучка Васіліна Валер'еўна Міцкевіч.

Бліжэй да даты юбілею запланавана і лекцыя Марыі Міхайлаўны пра Янку Маўра, якая пройдзе ў Коласавскім музеі.

— Мы рады, што часам у беларускіх выдавецтвах з'яўляюцца перавыданні твораў Янкі Маўра, —

гаворыць кандыдат сацыялагічных навук Васіліна Міцкевіч. — Найболей у гэтым плане пашчасліва «Палескі рабінзон». Мне здаецца, што наспела пара выдаць грунтоўны Збор твораў Янкі Маўра. Некалі быў выдадзены чатырохтомнік. Ён, зразумела, не ахоплівае ўсёй творчасці класіка дзіцячай літаратуры. Відэаочна, што для айчынай школы ёсць патрэба і ў новым манаграфічным даследаванні пра жыццё і творчасць Янкі Маўра. Веру, што творы пісьменніка яшчэ шмат што змогуць зрабіць дзеля выхавання, развіцця ў юных беларусаў патрыятычных, інтэрынацыянальных пачуццяў.

Мікола БЕРЛЕЖ

конкурсы

Паэтычны летапіс

Падведзены вынікі краязнаўчага конкурсу «Берасцейскія пісьменнікі — летапісцы роднага краю», заснавальнікам якога выступілі Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і Брэсцкі абласны краязнаўчы музей.

Конкурс ладзіўся з мэтай прыцягнення ўвагі грамадскасці да краязнаўчай дзейнасці, якую ажыццяўляюць айчыныя літаратары, папулярызацыі творчасці пісьменніцкай Брэсцкай вобласці, выяўлення і падтрымкі таленавітых аўтараў. Вынікі творчых спаборніцтваў былі абвешчаны ў музеі «Выратаваны мастацкі каштоўнасці» ў Міжнародны дзень помнікаў і гістарычных мясцін. Мерапрыемства ўрачыста адкрыла навуковы супрацоўнік музея Ала Расінская.

Дыпламам першай ступені сярод школьнікаў была адзначана праца «Мікола Купрэў: папалейскі перыяд жыцця і творчасці» вучаніцы 10 класа СШ № 5 г. Пружаны Апалярыі Пракаповіч. Дыпламамі пераможцаў у старэйшай катэгорыі адзначаны артыкулы Надзеі Парчук (прысвечаны творчасці пісьменніка Веняміна Бычковаўскага «Пакораны прыгажосцю Палесся») і Расціслава

Бензерука, які даследаваў творчасць жабінкаўскага паэта Уладзіміра Кітаўскага («Аб чым пяюць сонечныя званы?»). Дыплом трэцяй ступені атрымала Вера Стасенка з г. Слаўгарад Магілёўскай вобласці за нататкі-разважаны на рамане Зінаіды Дудзюк «Слодчы і атрута» «Дакрануцца да чарапоў жыцця...».

Падчас цырымоніі ўзнагароджання перад прысутнымі выступілі пісьменнікі Анатоль Бензирук, Анатоль Брытун, Зінаіда Дудзюк, якія распавялі пра свае літаратурна-краязнаўчыя даследаванні і адкрыцці. Яркія паэтычныя візіткі на тэму захавання гістарычнай памяці падрыхтавалі члены клуба «ПоэтиКо» на чале з кіраўніком Наталіяй Кандрашук — Марына Міхалюк і Надзея Момлік. А юныя творцы, студэнткі Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна Кацярына Мізерыя і Ірына Макаручак пакарылі слухачоў глыбока філасофскімі вершамі, у якіх столькі юнацкага святла і шчодрасці паучыцця!

Сустрэча скончылася выстаўкай карцін гродзенскай мастачкі Ніны Чурабы «Прычуда», а ўзвышана-рамантычны настрой стварыў для прысутных п'яніст Марат Нікіцін.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

ІНІЦЫЯТЫВЫ

«Зорны спеў» збірае таленты

Чацвёрты конкурс чытальнікаў «Зорны спеў», прысвечаны Году міру і стваральнай працы, урачыста адкрыўся ў Брэсцкім абласным цэнтры маладзёжнай творчасці. Падобныя спаборніцтвы па творчасці пісьменнікаў-беларусаў штогод праходзяць у вочнай і завочнай формах.

і віктарына «Знаўца беларускай літаратуры» паказалі, наколькі добра ўдзельнікі мерапрыемства ведаюць прозвішчы пісьменнікаў Брэсцчыны.

Калектывы абласнога цэнтра маладзёжнай творчасці выступілі з яркімі танцавальнымі і вакальнымі нумарамі, а ў фінале быў абвешчаны завочны конкурс, у якім прымудць удзел школьнікі з усіх раёнаў вобласці.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ
Фота даслана аўтарам

ІМПРЭЗЫ

Пра што расказвае аўтограф

У мастацкай галерэі Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея прайшлі мерапрыемствы, прымеркаваныя да 130-годдзя драматурга Васіля Гарбацэвіча. Былі запрошаны члены раённага Савета ветэранаў і навучэнцы Мар’інагорскага дзяржаўнага аграрна-тэхнічнага каледжа. У якасці вядучых літаратурнай імпрэзы «Беларускія абрады ў творчасці беларускага драматурга Васіля Гарбацэвіча» выступілі навучэнцы другога курса Вікторыя Трушына і Мацвей Мядзведзеў.

Асоба Васіля Гарбацэвіча цікавіць навучэнцаў і супрацоўнікаў каледжа не толькі таму, што ён таленавіты драматург, пісьменнік-зямяляк. Васіль Савіч у 1936/1937 навучальным годзе выкладаў у Мар’інагорскім сельскагаспадарчым тэхнікуме беларускую мову і літаратуру. У народным музеі гісторыі ўстанова адукацыі захоўваецца аўтограф пісьменніка, у якім

ён успамінае кароткі, але плённы перыяд свайго настаўніцтва. Паспех быў выдавочным — у той год на пераводных экзаменах ні адзін навучэнец не атрымаў адзнаку ніжэй за чатыры.

Асабліва ўвага ў гэтым аўтографе адведзена знаёмству з Міхаілам Рудовічам — адным з шаснаццаці дукорскіх партызанаў, якія загінулі ў барацьбе з польскімі акупантамі ў 1920 годзе. Подзвіг Міхаіла Рудовіча і яго таварышаў Васіль Гарбацэвіч паклаў у аснову п’есы «Чырвоныя кветкі Беларусі». Лёс твора незайздросны: на момант напісання п’есы нават аўтар не меў яе асобніка. Пазней п’еса адшукалася і была выдадзена ў 1959 годзе (выданне таксама захоўваецца ў народным музеі гісторыі каледжа). А ў канцы 1960-х гадоў яна была пастаўлена на сцэне клуба Мар’інагорскага сельскагаспадарчага тэхнікума. Галоўную ролю Андрэя Блажко выконваў студэнт аддзялення «Аграрнамяя», які праз пятнаццаць гадоў

стаў дырэктарам тэхнікума, — Валлянцін Свірыдава. Васіль Гарбацэвіч прысутнічаў на прэм’еры і не толькі высока ацаніў мастацкія здольнасці навучэнцаў, але і выказаў шчырыя словы ўдзячнасці за папулярызаванне яго творчасці.

Святкаваўся юбілей Васіля Савіча і ў каледжы. Выкладчыкі і навучэнцы склалі цікавую квэст-гульнію «Тэатр аднаго настаўніка», у якой удзельнічаюць тыя, хто вывучае беларускую літаратуру. Аформлена тэматычная выстаўка, дзе цэнтральнае месца адведзена аўтографу пісьменніка. Знойдзены сумесныя фотаздымкі Васіля Гарбацэвіча з Героем Савецкага Саюза Уладзімірам Лабанком, чые імя носіць каледж (Васіль Савіч быў настаўнікам будучага героя — нашага знакамітага выпускніка). Яшчэ раз прачытана і прааналізавана п’еса «Чырвоныя кветкі Беларусі».

Алена СВІРЫДАВА,
выкладчыца Мар’інагорскага дзяржаўнага АТК

А ў нас «Сакавіны»

У сонечны красавіцкі дзень бібліятэкары Зэльвеншчыны падзілі штогадовае свята паэзіі і музыкі «Зэльвенскія Сакавіны», падчас якога ўсе змалі наталіцца паэтычнымі словам. Гэтым разам пажанымі гасцямі былі Уладзімір Мазго, Іна Фралова, Сяргей Трахімёнак.

Уладзімір Мінавіч выступіў з штогадовай спраздачай перад землякамі і прадэкламаваў свае новыя вершы, якія яшчэ пакуль не ўвайшлі ні ў адзін зборнік і прысвечаны землякам і знаёмым творцы.

Іна Міхайлаўна — паэтэса, перакладчыца, казачніца і краязнаўца. Спачатку творца ўразіла ўсіх сваімі лірычнымі вершамі, а потым разам з юнымі гледачамі складала новую казку пра зэльвенскую котку.

Сяргей Аляксандравіч — доктар юрыдычных навук, прафесар, аўтар больш як сарака прызначных кніг. На Зэльвеншчыне Сяргей Трахімёнак упершыню, але чытачам раённай бібліятэкі вельмі добра знаёмы.

Вольга КАМЯКЕВІЧ

Дакрануцца да душы і сэрца

У публічнай бібліятэцы № 22 г. Мінска ў літаратурным клубе «Шчырасць» адбыўся творчы вечар паэтэсы, актрысы, рэжысёра, барда, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі і Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, старшага выкладчыка кафедры «Тэорыя і метад выкладання мастацтва» БДПУ імя Максіма Танка — Таццяны Жылінскай.

Таццяна Генадзеўна — таленавітая паэтэса, лаўрэат і пераможца шматлікіх літаратурных конкурсаў, форуму і фестываляў, выдатны выкладчык, абаяльная жанчына, якая ўмее дакрануцца да душы і сэрца людзей.

Вершы Таццяны Жылінскай піша не так даўно, але часта выступае са сваімі творами перад рознай аўдыторыяй. У яе актыве — зборнікі «Двое», «Вечерок у тэлевізор», «Странствуючыя гіперболы», а таксама шматлікія публікацыі ў перыёдыцы. Таццяна Жылінская з поспехам працуе ў жанры аўтарскай песні. На вечарыне прагучалі музычныя кампазіцыі ў яе выкананні на вершы А. Аўруціна — «Было утро», М. Пазнякова — «Сыходзіць лета», «Усміхніцесь мне вясной» і іншыя. Гучалі песні і на ўласнай вершы — «Потерянная песня», «Если ты меня забудешь» і іншыя.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

праекты

«ЛіТрэкС» ад «Катарсіса»

Меркаванне пра тое, што сучасная моладзь не цікавіцца мастацкай літаратурай, абверглі сябры літаратурнага клуба «Катарсіс» Гродзенскага медыцынскага ўніверсітэта, якія арганізавалі і правялі для студэнтаў першага курса літаратурную гульнію «ЛіТрэкС».

Падчас імпрэзы камандам трэба было па невялікіх фрагментах з вядомых твораў сусветнай літаратуры вызначыць назвы і аўтараў; у транслітараваным рускамоўным варыянце пазначы класічныя беларускія вершы, даць назвы і вызначыць іх аўтарства; праслухаць песні на словы паэтаў і вызначыць аўтара слоў, а таксама выканаўцаў; па апісаных у прызначных творах сімптомах паставіць героя правільны дыягназ... Прыёмна адзначыць, што ўдзельнікі паказалі нядарнае веданне як сусветнай, так і беларускай літаратуры, правялі творчыя здольнасці. Кожная каманда атрымала памятную дыплом, а пераможцы, каманда «Членскі білет», — літаратурныя зборнікі «Катарсіса». Гэта была першая з цыкла падобных гульнію. Наступнымі зможць паказаць свае веды і эрудыцыю студэнты старэйшых курсаў.

Віктар ВАРАНЕЦ,
кіраўнік літаратурнага клуба «Катарсіс»

«ЛіМ»-люстэрка

Семинар-презентация кітайскіх электронных інфармацыйных рэсурсаў прайшоў у Міжнародны дзень кітайскай мовы ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, гаворыцца на сайце ўстанова. Увазе слухачоў былі прадстаўлены інфармацыйныя рэсурсы для адукацыі, навукі і культуры на электроннай мультымедыйнай платформе *Wanfang Data*, заснаванай Інстытутам навукова-тэхнічнай інфармацыі Кітая (ISTIC), Міністэрствам навукі і тэхналогій КНР. *Wanfang Data* дае доступ да баз даных часопісаў, дысертацый, матэрыялаў навуковых канферэнцый, заканадаўства, патэнтаў, стандартаў, нацыянальных навуковых узнагарод і дасягненняў, кітайскага індэкса навуковага цытавання і змяшчае інфармацыю па навукі, тэхніцы, медыцыне, бізнэсе, культуры. Другая частка семінара была прысвечана кітайскім выданням — кнігам, газетам, часопісам, даступным на платформе «ІВІС».

Міжнародны фестываль юнацкіх і маладзёжных аматарскіх тэатраў «Паралельныя светлы — 2023» праходзіць у Баранавічах, паведамляе БелТА. У фестывалі ўдзельнічаюць 17 тэатральных калектываў з Беларусі і Расіі, якія прайшлі папярэдні конкурсны адбор. Так, у Баранавічы завіталі аматарскія тэатры з Масквы, Санкт-Пецярбурга, Арла, Пермі, Краснаярска, Растова. Нашу краіну прадстаўляюць студыя «Галактыка» творчай групы «Ага» з Мінска, народны тэатр «Дом Дыягена» з Ляхавіч. Гаспадары форуму — узорны тэатр-студыя «Паралель» — пакажуць па-за конкурсам прэм’ерны спектакль «Той самы Мюнхгаўзен». Акрамя паказаў спектакляў, запланаваны майстар-класы і прафесійны разбор пастановак. Журы, у склад якога ўвайшлі беларускія і расійскія прафесіяналы тэатра і кіно, узначаліць драматург, сцэнарыст, тэатральны педагог і рэжысёр Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага Маладзёжнага тэатра на Фантанцы Наталія Архіпава.

Прэм’еру Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горькага «Орус 40. Беспасажніца» чакаюць у трох гарадах Расіі, паведамляецца на сайце «СБ. Беларусь сегодня». Спектакль рэжысёра і мастацкага кіраўніка тэатра Сяргея Кавальчыка па п’есе Аляксандра Астроўскага ўжо ў маі чакаюць на V Фестывалі рускіх замежных тэатраў у Набарэжных Чалнах. Затым у рамках праграмы «Вялікія гастролі» беларускую пастаноўку ўбачаць жыхары Уфы і Аранбурга. Прэм’еру прымеркавалі да святкавання 200-годдзя вялікага рускага драматурга.

Беларускі дзяржаўны акадэмічны заслужаны харэаграфічны ансамбль «Харошкі» паўдзельнічаў у культурнай праграме Дзён горада Мінска ў Новасібірску, перадае агенцтва «Мінск-Навіны». Гледачы ўбачылі праграму, заснаваную на беларускім фальклоры і гісторыі, якая раскрывае самабытнасць народа, яго традыцыі і багаты духоўны каштоўнасці. Гэта і дынамічная вакальна-харэаграфічная кампазіцыя «Гуканне вясны», і саборніцкі перапляс дзвюх вёсак «Всялялуха», і сялянскі танец «Камарынская», і жартоўны нумар «Пав». Парадавала прысутных і жывая музыка ў выкананні камерна-інструментальнага ансамбля калектыву і меладычныя беларускія песні: «Юр’я», «Харашуха», «Дума», «Ліулечка». На працягу многіх гадоў завяршае кожны канцэрт Беларускае сіота «Субота», якая складаецца з трох частак.

Актрыса Макензі Дэвіс («Чорнае люстэрка», «Тэрмінатар: Цёмныя лёсы») выканае галоўную жаночую ролю ў англамоўным рэмейку трылера «Не кажы нікому». Раней праект узначаліў Джэймс Мак’Эвой. Арыгінальны дацкі фільм выйшаў летась і расказаў пра маладую сям’ю, якая прымае прапанову новых знаёмых правесці ўік-энд у загарадным доме. Паступова паездка абарочваецца катарам. Рэжысёрам і сцэнарыстам выступіць Джэймс Уоткінс («Жанчына ў чорным»). Макензі Дэвіс таксама іграла ў фільмах «Той, хто бяжыць па лязе 2049», «Марсіянін» і нядаўняй міні-серыяле «Станцыя адзінаццаць», удакладняецца на партале *film.ru*.

У сетцы з’явіўся афіцыйны постар 76-га Канскага кінафестывалю. На ім адлюстравана французская актрыса Катрын Дэнёў падчас здымак драмы «Збянтэжанасць». Фільм 1968 года быў зняты Аленам Кавалье і расказаў пра любовныя трохкутнік. Галоўныя ролі выканалі Катрын Дэнёў, Мішэль Пікалі, Рогер Ван Хол. Сцэнарысткай выступіла пісьменніца Франсуаза Саган. Як паведамляецца на афіцыйным сайце кінафестывалю, мерапрыемства будзе праходзіць з 16 да 27 мая. Старшынёй журы асноўнага конкурсу выступіць швед Рубен Эстлунд («Грохвольнік смутку»). У праграму ўвайшлі «Горад астэроідаў» Уэса Андэрсана, «Забойчыя кветкавага месца» Марціна Скарсэза і іншыя стужкі.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

На кніжных

У святле начніка

З чаго складаецца першае ўяўленне пра кнігу? З мастацкага вырашэння вокладкі? З анатацыі? Можна, з тэксту прадмовы?.. Не, самае першае ўяўленне — і бібліяфілы не дадуць слухосіць — чалавек атрымлівае яшчэ раней — па карашку. І што можа быць лепш, чым, зайшоўшы выпадкам у кнігарню, правесці пальцам па канце, спыніцца на інтрыгоўнай назве, акуратна падсунуць выбранніцу да себе і... гэтак рэдзіць і рэдзіць шчыльныя шэрагі! Так, сёрфінг па кніжных паліцах — гэта цэлая эстэтыка з тысячамі прыхільнікаў па ўсім свеце. Аднак час не стаіць на месцы: пастаянна з'яўляюцца новыя формы знаёмства з кнігай, а на змену рэальным драўляным паліцам прыходзяць віртуальныя... На віртуальных паліцах мабільнага дадатку «Чытанка», распрацаванага кнігагандлёвай сеткай «Белкніга» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі і Саюза пісьменнікаў Беларусі, можна напаткаць шмат цікавых кніг. Ды не простых, а гукавых — яшчэ адно дасягненне прагрэсу!

Вядома ж, цікаваць да чытання прыходзіць па-рознаму: са школьнай праз ты альбо з бібліятэчнага стэлажа, праз сваёй тыпаграфскай фарбы альбо ўлюблёнай экранізацыі... Але, упэўнены, шмат будзе і тых, хто, распавядаючы пра сваё першае знаёмства з кнігай, згадае голас маці, цымянае свячэнне начніка і салодкую сонную мляваць. Гэтак да літаратуры прыйшлі не толькі сотні і тысячы чытачоў, але і многія знакамтыя пісьменнікі. І тут няма нічога здзіўнага, чалавек добра прызвачыены ўспрымаць інфармацыю аўдыяльна, на слых. Ды, што казаць, гэта быў адзіны спосаб далучэння нашых продкаў да пісьмовага слова на працягу стагоддзяў! Як ні круці, усеагульная адукаванасць — дасягненне не такое ўжо даўнае. Словам, прылада «Чытанка» акурат прызва на вярнуць тое прыемнае пачуццё, якое дорыць чытанне ў святле начніка.

Ідэя стварэння віртуальнай бібліятэкі, дзе класічныя айчыныя творы суседнічалі б «на паліцах» з сучаснымі, ды ўсё

гэта — у аўдыяфармаце, лунала ў павертры даўно, але ўшчыльную да рэалізацыі праекта падабраліся толькі ў 2021 годзе. Ініцыятыву Міністэрства інфармацыі падтрымалі кнігагандлёвая сетка «Белкніга» і Саюз пісьменнікаў Беларусі. Уласна кажучы, прэзентацыя мабільнай прылады «Чытанка» адбылася падчас правядзення Дня беларускага пісьменства ў Капылі. З таго часу фанатэка праекта значна разраслася, і да свайго двухгоддзя «Чытанка» падбіраецца з даволі ўнушальнымі «фондамі».

На дадзены момант у дадатку налічваецца 123 найменні, і гэтая лічба працягвае расці. Так, апошняе вялікае папаўненне адбылося напярэдадні XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу, у якой «Белкніга»

брала актыўны ўдзел, — у калекцыю тады дадалася 20 аўдыятвораў. Жанравая палітра выданняў вельмі шырокая: у «Чытанцы» ёсць і мастацкая проза (як вялікіх, так і малых форм), і паэзія, і дзіцячыя пазнавальныя кнігі, і радыёспектаклі, і нават два літаратурныя падкасты, прысвечаныя жыццю і творчасці Уладзіміра Караткевіча. Сярод гэтага багацця пераважаюць, натуральна, творы класічныя, але добра прадстаўлены тут і сучасныя літаратурныя працы (прычым творами на абедзвюх дзяржаўных мовах).

Трэба адзначыць, аднак, што акцэнт усё ж робіцца на мастацкую літаратуру, сярод якой большасць складае проза. На дадзены момант гэта самая багатая прадстаўленая катэгорыя: 63 найменні. Чытач адшукае тут апавяданні Кузьмы Чорнага і Янкі Брыля, аповесці Элізы Ажэшкі і Змітрака Бядулі, эпічную трылогію «На ростанях» Якуба Коласа, «Віленскі камунар» Максіма Гарэцкага, «Шляхціца Завальню», або Беларусь у фантастычных апавяданнях Яна Баршчэўскага і шмат іншага. Акрамя таго, у раздзеле прадстаўлены творы Мікалая Чаргінца, Віктара Праўдзіна, Вольгі Любашынай ды іншых сучасных аўтараў. Заўважым, што прылада распаўсюджваецца бясплатна і не патрабуе ніякай дадатковай падпіскі.

Каманда праекта супрацоўнічае з Белтэлерадыекампаніяй, і многія з класічных твораў «пазычаны» менавіта з фондаў Беларускага радыё. У іх ліку запісы спектакляў (напрыклад, «Пінская шляхта» і «Залёты» паводле Вінцэнта Дуніна-

Марцінкевіча, «Паўлінка» паводле Янкі Купалы, а таксама некаторыя іншыя). Работы сучасных аўтараў «Белкніга» замаўляе асобна, звязваючыся з пісьменнікамі наўпрост альбо праз творчы саюз. Такім чынам у карыстальнікаў «Чытанкі» з'яўляецца магчымасць пачуць творы ў выкананні саміх аўтараў, што ў сваю чаргу — праз адмысловыя інтанацыі і паўзы — дазваляе больш поўна зразумець аўтарскую задуму твора, асабліва ў паэзіі. Па словах намесніка генеральнага дырэктара кнігагандлёвай сеткі «Белкніга» Святланы Гук, асноўным мэтам праекта акурат з'яўляюцца прасоўванне беларускай кнігі ў масы, набліжэнне яе да чытача і выхаванне новага пакалення кнігалюбаў.

Мы распыталі некаторых задзейнічаных у праекце пісьменнікаў аб тым, чаму яны пагадзіліся ў ім удзельнічаць, якія мэты перад сабой бачаць самі і як ставяцца да аўдыяфармату і пранікнення тэхналогій у літаратуру ў цэлым.

Слухайце любімыя творы беларускіх пісьменнікаў у якасній агучцы дзе заўгодна

Віктар ШНІП:

Для мяне ўсе фарматы, у якіх мае творы маюць магчымасць дайсці да чытачоў, прымальныя. Аўдыякніга — самы той фармат, які дазваляе чытачу нават у цемры непрагляднай ночы пазнаёміцца з маімі творами. І самае галоўнае тут — пачуць мой голас і яго інтанацыі, з якіх складаецца верш. Праз голас перадаецца не толькі сэнс, але і эмоцыя, настрой. І таму я з радасцю пагадзіўся ўдзельнічаць у «Чытанцы». Праўда, не адразу атрымлівалася зрабіць якасны запіс, які б задавальняў мяне. Часам не так, як трэба, вымаўляліся мною словы, не там рабіліся паўзы. Чытаючы свае вершы, я маю сваё бачанне іх. Артысты чытаюць вельмі добра, але так, як лічаць прабрэўнымі.

Твор набывае голас аўтара, і чытач мае магчымасць быць вольным ад сядзення на месцы і, слухаючы аўдыякнігу, займацца якой-небудзь тэрміновай фізічнай працай. Страчваецца папярэнасць кнігі, таму шкада, што аўдыякнігу нельга трымаць на паперы.

Сам аўдыякнігі слухаю, але рэдка, бо маю іх няшмат. Гэта ў асноўным паэзія, добрая паэзія, якая для мяне як кісларод, што дае душы ўзлятаць у неба добрага настрою.

Усе тэндэнцыі ў кнігавыданні я вітаю. Усе, што дазваляюць пісьменніку данесці свае творы да сучаснага чытача, які імкнецца не толькі чытаць усё новае, што з'яўляецца ў сучаснай літаратуры, але і класіку, у тых фарматах, якія яму найбольш зручныя. Як пісьменнік, як супрацоўнік выдавецтва і галоўны рэдактар часопіса «Польмя» я сачу за новымі тэхналогіямі, што дазваляюць скараціць шлях новага твора да чытача. І тут «Чытанка» — адзін з самых недарагіх шляхоў.

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ:

Сапраўды, усё мяняецца, развіваецца, літаратура набывае новыя фарматы. І гэта адпавядае сённяшняму часу. Галоўнае ж — людзі працягваюць чытаць! Упэўнена, аматары заўсёды знойдуць час на кнігу і цалкам мажліва, што гэта будзе аўдыякніга.

Пагадзіцца, не заўсёды ёсць магчымасць узяць з сабой звычайнае папярэвае выданне, каб пачытаць, напрыклад, у дарозе. Добрая альтэрнатыва — электронная кніга ці проста чытанне з экрана тэлефона альбо аўдыяфармат. Разуменчы гэта, я з задавальненнем пагадзілася ўзяць удзел у праекце «Чытанка».

Акрамя таго, аўдыяфармат, на мой погляд, добра падыходзіць дзецям. Слухаць казкі — вельмі важна і цікава. А яшчэ мяне парадавала

магчымасць самой прачытаць творы для малечы. Мяркую, за той час, пакуль яны даступныя праз «Чытанку», іх паслухала немалая колькасць дзетак: падчас творчых сустрэч я заўсёды запрашаю юных чытачоў звярнуцца да аўдыяфармату.

Думаю, у кожнага фармату ёсць свае станоўчыя і адмоўныя бакі. Галоўнае, каб чытач звярнуўся да твора, каб перажыў разам з героямі ўсе падзеі, каб зрабіў пасля карысныя высновы і захацеў зноў вярнуцца да гэтай кнігі. Магчыма, пасля прачытання друкаванай кнігі будзе цікава паслухаць аўдыяварыянт у выкананні актэраў. Ці, наадварот, пасля ўспрыняцця на слых захоўваюцца паглыбіцца ў твор, прабягаючы вачыма па радках, па-свойму агучыць персанажаў, разам з імі прагаварыць рэплікі, паўдзельнічаць у дыялогах...

Сама я амаль не слухаю, бо больш за ўсё люблю класічную друкаваную кнігу. Для мяне ўсё ж такі важна зрокава ўспрымаць тэкст і лепш за ўсё менавіта з паперы. Зрэшты, чытаю я выразна (хоць і не ўслых), у думках прагаворваю словы герояў, уяўляю, які голас можа быць у таго ці іншага персанажа, якая знешнасць, што навокала...

Немалую ролю для мяне маюць тактыльныя адчуванні — люблю браць у рукі папярэвую кнігу, гартаць старонкі. Ну а пах тыпаграфскай фарбы надае працэсу асаблівае атмасферу. Чаго не скажаш пра час, калі я захварэла на кавід і не адчувала «кніжнага» водару.

Словам, важней за ўсё, на мой погляд, каб у твора была высокая якасць, а ў чытачоў — густ. Для юнай аўдыторыі вельмі важна знаёміцца з якаснымі добрымі творами, каб і сфарміраваць той самы чытацкі густ, каб былі закладзены правільныя маральныя арыенціры. А сапраўдна якасная літаратура не залежыць ад фармату, яна ствараецца толькі таленавітымі творацамі.

Аляксандр КАЗЕКА:

Выкарыстанне інтэрнэт-тэхналогій для папулярызацыі твораў мае месца быць. Гэтым карыстаюцца, аналізуючы наша Магілёўскае абласное аддзяленне, у асноўным, пісьменнікі больш маладога ўзросту. І гэта добра. Старэйшае пакаленне пісьменнікаў, у тым ліку і я, па вядомай прычыне валодаем у асноўным традыцыйнымі метадамі папулярызацыі сваіх твораў, выкарыстоўваючы інтэрнэт-прасторы толькі для размяшчэння іх на якіх-небудзь літаратурных пляцоўках.

Але я станюча стаўлюся да прадстаўлення твораў у аўдыяфармаце. Сёння, у наш век ушчыльнення інфармацыйнай нарузкі і паскарэння часу, вельмі зручна слухаць і адначасова займацца якойсьці іншай справай. Так робяць многія з тых, каго я ведаю. Відэавочна, што фармат пашыраецца. Таму і пагадзіўся ўдзельнічаць у праекце «Чытанка». Гэта дазволіла пазнаёміць з прадстаўленымі там творами больш шырокае кола чытачоў. А што яшчэ трэба пісьменніку? Трэба, каб яго чыталі.

І калі твор трапіць да чытача праз слых, а не праз зрок, то, на мой погляд, пра гэта ці вершы — яны нічога не страчваюць, а, наадварот, толькі набываюць:

чытаем з «Белкнігай»

З’яўненне нябеснага крыштала

пашыраецца эмацыянальнае ўспрыманне, з’яўляюцца інтанацыі і перажыванні, што бачацца таму, хто агучвае твор. А калі ў слухача ўзнікаюць якія сумненні, заўсёды можна звярнуцца да кнігі ў папяровым варыянце. Яна ж нікуды не падзелася.

Сам у апошнія гады ўсё больш звяртаюся да аўдыяфармату кніг. Так больш зручна.

А вось што тычыцца выкарыстання штучнага інтэлекту для напісання твораў, то мае адносіны да гэтага неадназначныя, больш адмоўныя. Лічу, што сапраўдны, жывы твор павінен нараджацца ў патаемных духоўных глыбінях творцы. Інакш гэта будзе мёртва нараджанае дзіця, дый свайго роду плагіят.

Кацярына СТРОЙЛАВА:

Лічу, што аўдыякніга — гэта зручная і карысная форма данясення да чытача інфармацыі. Галоўнае, на мой погляд, каб яна была карыснай і маральнай. А ў якой выглядзе тая інфармацыя да нас даходзіць — гэта ўжо другое пытанне.

Працэсу чытання папяровага выдання неабходна аддавацца цалкам, у той час як са зместам электроннай кнігі можна азнаёміцца, не адрываючыся ад хатніх і іншых спраў. Слухаць яе звычайна яшчэ і таму, што яна можа быць перамацацку агучана. Ды нельга забываць, што аўдыякніга зручная таксама і для людзей з абмежаванымі магчымасцямі.

Друкаванае выданне, як вядома, абмежавана тыражом, а ў электронным фармаце з двумаі аўтарам можна пазнаёміцца нашмат больш людзей — незлічона колькасць. Так, удзел у праекце «Чытанка» дазволіў мне атрымаць вялікае кола новых чытачоў. Тым больш што тыраж прадстаўленага ў мабільнай прыладзе выдання раскуплены. Пры чытанні, канешне, вымалёўваюцца вобразы, працуюць фантазія, але гукавую дарожку можна аздобіць музыкай, іграй акцэраў.

Праўда, хапае і мінусаў у такім фармаце. Напрыклад, калі слухач штосьці прапусціў альбо хоча пераслухаць упадабаны ўрывак, то вярнуцца назад бывае праблематычна альбо наогул немагчыма. Да таго ж асабіста мне прасцей узяць з паліцы друкаваную кнігу, чым губляць час на яе пошукі ў інтэрнэце.

І хоць для мяне пераважае папера, я лічу, што любы сучасны фармат добры. Жадаючы падзяліцца з чытачом сваёй творчасцю, данесці да яго важныя, на мой погляд, праблемы культурнага, маральнага, рэлігійнага характара, я стараюся выкарыстоўваць усё вядомыя мне формы перадачы інфармацыі.

Анатоль МАТВІЕНКА:

Чытач патрабуе аўдыякнігі: адчуў гэта, калі пачаў прадаваць электронныя версіі кніг на расійскім рэсурсе «Автор сегодня». Калі забываў паставіць у наладах доступу «птушачку» ў акенцы «агучка», тут жа сыпаліся скаргі. Прычым аўдыяверсію забяспечвае праграмны сінтэзатар, голас гучыць нежывы, без эмоцый. Тым не менш попыт ёсць. Некаторыя мае калегі па пісьменніцкай арганізацыі маюць неблагую долю даходу ад продажу менавіта аўдыяверсій. А мая першая прафесійна запісаная аўдыякніга, тэкст якой створаны ў суаўтарстве з Анатолем Драздовым, з’явіцца ў продажы ў маі. Попыт на аўдыякнігу пастаянна расце. З «Чытанкай» сітуацыя трохі іншая. Яна павінна забяспечыць чытача якаснай аўдыякнігай па-беларуску. А патэнцыяльная аўдыторыя для беларускай кнігі меншая, чым для руска-, англа- ці франкамоўнай. Таму мы з калегамі рыхтавалі тэксты для «Чытанкі» выключна на некамерцыйнай аснове. Так, маё апавяданне «Агнявы цмок» начытала на мікрафон жонка.

Асноўная праблема развіцця беларускіх аўдыякніг — дэфіцыт дыктараў, якія пагадзіліся б на некамерцыйнай аснове агучваць тэкст. Некаторыя літаратары з добрай дыкцыяй і неабходным мінімумам акцёрскага майстэрства здольны зачытаць уласныя творы самі. Тэхнічна для гэтага дастаткова звычайнага смартфона і памяшкання без рэха, напрыклад, гардэробнага пакоя з адзеннем.

Мяркую, што варта задзейнічаць у чытанні пад запіс навучэнцаў тых устаноў, дзе выкладаецца акцёрскае майстэрства: і ім практыка, і для літаратуры падтрымка.

Чытаю я вельмі шмат, і значная частка літаратуры — дакументальная, неабходная мне для напісання раманаў. У звычайным рэжыме працы з ноўтбукам мне прасцей праглядаць па дыяганалі малаактуальныя месцы, у той час як у аўдыяварыянце ты слухаш усё тэкст у зададзеным тэмпе. Важнае для мяне і графічнае адлюстраванне тэксту. Пэўныя ўрывкі і цытаты я захоўваю ў рабочых файлах будучых твораў.

Але несумненным плюсам MP3-кніг з’яўляецца дадатковы эмацыянальны складнік, які прыўносіць акцёрскае майстэрства дыктара — у мастацкай літаратуры гэта складана пераацэніць. Незамены аўдыякнігі і тады, калі вочы і рукі занятыя. А таксама ў дальняй дарозе, у аўтобусе або цягніку, каб не псаваць зрок літарамі, якія скачваюць па экране планшэта, што ляжыць на каленях. Так, больш чым 90% інфармацыі ў мяне — з экрана ноўтбука і настольнага ПК.

Што да нейрасетак, то пры іх дапамоце створаны вокадкі ўсіх маіх апошніх кніг, выкладзеных на рэсурсе «Автор сегодня», усё — цалкам на тэкставым апісанні ці шляхам апрацоўкі зыходнага фота. А вось што датычыцца тэкставага выкарыстання нейрасетак штучным інтэлектам, то ўжо цяпер яны здольны скласці звязны рэкламны тэкст альбо тэхнічнае апісанне. Літаратурныя творы ім не па сілах, бо атрымліваецца нейкая фантазмагорыя альбо авангард. Паглядзім, што будзе далей. Не выключаю, што пісьменніку на прыкладзе Астапа Бендэра ў фінале «Залатога цяляці» даведзецца перакваліфікавацца ў домакіраўніка. Але наўрад ці...

Перафразуючы неўміручага Якуба Коласа, можна сказаць: мой родны талентаў. У гэтым упэўнівае і кніга «Чыстая музыка неба» твораў паэтаў Брэстчыны (укладальнік Віктар Шніп, аўтар прадмовы Алесь Карлюкевіч). Яна чарговая ў серыі твораў з абласных рэгіёнаў. Прадстаўлены Мікола Антанюўскі, Мікола Бусько і Анатоль Шушко. Адметнасць яе і ў тым, што прысутнічае рэдкая «роднасць». Мікола Антанюўскі і Анатоль Шушко з вёскі Сташаны Пінскага раёна. Першы ў ёй нарадзіўся, а другі родам з Чырвонай Слабоды, колішняй Вызны, Салігорскага раёна, але пасля жыў у Сташанах. Да ўсяго хаты іх бацькоў стаялі праз вуліцу. Лёгка ўявіць, як напісаўшы свае вершаваныя «пачаткі», яны дзяліліся імі. Што з гэтага атрымалася, відаць па кнізе.

Творы пераконваюць: паэзія — найбольшая асалода для тых, хто, не адмаўляючы наватарскіх пошукаў, любіць традыцыйныя матывы. Для прыкладу — як Мікола Антанюўскі ў вершы «Антанюўкі». У ім па-майстэрску перададзены адзін з момантаў, калі асабліва адчувальная сувязь прыроды і чалавека і яны становяцца нібыта адным цэлым:

*Калі туман густою воўнаю
Плыве ад хат за далягляд,
Антанюўкі, як міні-поўні,
Высвечваюць нашы мокрыя сад.*

*І ўтульна ў ім, і так зацішна,
Нібыта заўтра будзе Спас.
Тут адчуваеш: ты не лішні
Ні ў вясні озень, ні ў зорны час.*

Яго, гараджаніна першага пакалення, не мінае і роздум аб патрыярхальнай вёсцы, са звыклым сялянскім укладам, з высокай народнай мараллю, са спакоўным каштоўнасцямі. Лірычнага героя найбольш непакоіць лёс старых людзей, якім часта духоўна і душэўна няўтульна, бо не па сваёй волі адлучаюцца ад таго, што гадамі, дзесяцігоддзямі было сэнсам іх жыцця. Пусцей і жытло, з якім звязала свой век і бабуля Маруся («Хутар»). Яе збіраюць у горад:

*Засталіся на хутары восі
І ў куфэрку стары андара,
А зрыўлены з часам калёсы
Перайшлі да Адама за так.*

Толькі «затрымаўся на хутары бусел — // Гарадскіх не бывае буслоў».

Анатоль Шушко — з тых паэтаў, якія звярнулі на сябе ўвагу першымі сваімі творамі. Яго заўважылі такі дасведчаны знаўца беларускай паэзіі, якім быў Варлен Бечык. У 1981 годзе ён пісаў у артыкуле «Набыццё вышынні»: «У жніўні 1971 года газета «Літаратура і мастацтва» надрукавала вершы Анатолія Шушко, сямнаццацігадовага выпускніка школьнай з палескай вёскі Сташаны. Якой важкай і цікавай творчай заяўкай здаўся вершы гэтага юнака! Былі ў іх і маладая ўсхваляванасць жыццём, і раздумная дапытлівасць, і назірлівасць, і псіхалагічная чуцінасць. Праглядалі даволі выразныя рысы асабістасці, уласнага светаадчування. Малады паэт, зусім пачатковец, дамагаўся не аб’якой шматмернасці і ўнутранай паўнаці ў паказе і асэнсаванні жыцця. [...] Заставалася толькі памянаць набыткі, ісці па гэтак удала распачатым шляхам...»

На жаль, лёс да Анатолія Шушко не быў літасцівы — нарадзіўся 19 ліпеня 1954 года, памёр 8 лістапада 2018-га. Ставала ў жыцці выпрабаванняў, а ў магілу звяла цяжкая хвароба. Напісаў не так і шмат. Выдаў толькі дзве кнігі — «Выток і прычасце» і «Шаны». Яшчэ дзве — «Сэрцу соладка, ясна, трывожна» і «Паэзія — душы маёй суладдзе»: з’явіліся пасля смерці дзякучы яго жонцы. Цікавы і тым, што стварыў наватвор «шаны», у аснове якога вёска Сташаны. Бадай,

правільна шукаць выток назвы і ў словах «шанаваць», «шанаванне», «ушанаванне». Адным словам, ушанаванне сваёй роднай вёскі. Шаны ў гонар яе. Аднак правільным будзе сказаць, што Анатоль Шушко, услаўляючы свае Сташаны, пісаў і з думкай пра ўсю Беларусь, на карце якой яна была, хоць і маленькая, ды такая прыкметная. Сімптаматычна, што яго першая кніга пачыналася менавіта чатырохрадкоўем-прысвячэннем Беларусі:

*Голас песні маёй —
рэха сэрца твайго,
покліч песняй душы,
што не знае памолі.
Беларусь, не знаходжу я
праўды другой,
бо інакш мне цябе не заісіці
аніколі.*

Лірычны герой Міколы Бусько — чалавек, які адчувае пастаянную сувязь з зямлёй маленства. Пісьменнік нарадзіўся ў вёсцы Пагарэлка Карэліцкага раёна, таму і паэзія яго зямная. Ён у тым узросце, калі не толькі ўсё часцей хочацца азірацца назад, але і займацца — нікуды ад гэтага не дзенеся — падсумоўваннем праўдлага. Прызнаецца, што «займеў памылак мнагавата», а захаваў важнае: «Пражыць гады // Без боязі, сумленна, // Пранасячы любоў сваю да слова, Да Нёмна, // Людзей, // Лясоў зімовых, // Да восеньскіх пажарышчаў кляновіх». І так хораша душы, калі вяртаешся ў гады юнацтва («Завірух сукенкі беляны»: «Мы разам з любоўю // У ночку шлюбную, // Цяпло пакінуўшы, на возера бязым, // Лядок падмечены, // А рукі сплечены... А як нам весела з бярозкамі кружыць!»).

Назву кнізе даў радок аднаго з вершаў Міколы Антанюўскага: «І, пэўна, на свеце так трэба, каб марамі вечна былі // і чыстая музыка неба, // І светлая песня зямлі». Гэта ж без сапраўднай паэзіі немагчыма. Асабліва без такой, што і прадстаўлена ў гэтым зборніку.

Сняжана РУДНІК

Дарога ў Налібокі

«Дзе Нёман гамоніць з пушчай...» — так называецца кніга, выпушчаная выдавецтвам «Беларусь». А магла б назвацца і «Мой родны кут», і «Самая блізкая дарога». Усе гэтыя назвы да яе падыходзяць, бо зборнік твораў, прадстаўленых у ёй, пра Налібоцкую пушчу. У нечым у параўнанні са славагай Белавежскай пушчай яна менш вядомая, аднак усё адно з'яўляецца не толькі гонарам Беларусі. Налібоцкая пушча, ці па-мясцовому — Налібакі, — найбуйнейшыя лясны масіў у Еўропе, які мае міжнародны статус ключовай батанічнай тэрыторыі. Славіцца сваімі прыроднымі ландшафтамі і багатым раслінным і жывёльным светам.

Гэта кажучы па-навуковаму. Калі ж пазнаёміцца з матэрыяламі кнігі, а ў яе ўвайшлі як мастацкія творы — нарысы, вершы, апавяданні, казкі, так і развагі краязнаўцаў, то без перабольшвання адчуеш тое паветра, якое лунае тут, нагадваючы: шмат дзівоў саў на зямлі, але ні з чым не параўнальная тая першароднасць, якая, на шчасце, захавалася ў гэтых мясцінах за даўніх часоў, па-ранейшаму радуючы сваёй некрэнутацію.

Чаму тамашні люд называе пушчу Налібакамі, а не Налібокамі, можна даведацца з нарыса Казіміра Камейшы «Самая блізкая дарога», якім кніга адкрываецца: «У гэтым прамаўленні лёгка прычытаць і гісторыю паходжання самой назвы. Некалі мясціна гэтая сваялася сваёй балотнай жалезнай рудой. Калі працавала жалезная рута, гэта значыць арцель, што дабывала каштоўную руду, заўсёды была патрэба наліваць (напаўняць) вадой бакі. Ад гэтых двух слоў — налі бакі! — і склеілася ўрэнце назва: Налібакі». А развагамі Казіміра Вікенцэвіча пра гэтую для яго «самую блізкую дарогу» апавед пра Налібоцкую пушчу і ваколцы яе пачынаецца невыпадкова.

Урадзенец тамашняй вёскі Малыя Навікі, ён стаў сапраўдным летапісцам свайго роднага краю. Не адзін дзесятак паэтычных твораў, шмат і праязных, публіцыстычных вываў, але, бадай, ні аднаго, дзе ён не згадваўся зямля маленства. Як жа было абысціся без гэтых згадак у нарысе, што ў першую

чаргу адрасаваны дзеямам малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту. Палюбішы Налібоцкую пушчу, яны яшчэ больш палюбяць сваю Радзіму. Таму і згадвае Казімір Камейша сваё дзяцінства, успамінае аб той дарозе, што вяла яго ў вялікі свет жыцця. Адначасова матыў малой радзімы пераклікаецца з роздумам аб усёй нашай зямлі.

Апавядальнік зазірае ў гісторыю, пачынаючы з тых часоў, калі ў тамашніх мясцінах атрымлівалі не толькі жалезную руду, а «праславілася налібоцкае шкло, налібоцкі крышталь! У XVIII стагоддзі князьёўна Ганна Радзівіл засноўвае тут найбуйнейшую шклянкую мануфактуру. І майстэрства налібоцкага шклянкога рамяства здзіўляе ўсю Еўропу. Шклянныя вырабы з Налібок зберагаюцца сёння ў музеях Польшчы, Літвы і Украіны, у слаўным Эрмітажы Санкт-Пецярбурга...»

Шмат раскавае Казімір Камейша і аб прыродзе Налібоцкага краю. Гэтыя апаведы падмацоўваюцца ўрыўкамі з асобных яго вершаў. Гучыць песня зямлі, якая нарадзіла яго. Аднак у ёй, гэтай песні, адчуваецца і матывы, якія, несумненна, выклічуць шмат у каго жаданне далучыцца да яе характа. А таксама даведацца, што тамашні люд ніколі не скараўся захопнікам: «Вогненнай хваляй прайшла па лясістых абсягах Налібоцкіны Вялікая Айчынная вайна. Карнікі з батальёна Дырлевангера, узброеныя да зубоў, жорстка распраўляліся з мірным насельніцтвам, палілі вёскі.

Цэлыя легенды ходзяць у нашым краі пра гераічнае змаганне партызан з ворагам. Пушча змагалася і помсціла нямецкім фашыстам».

Напісанае Казімірам Камейшам пра Налібоцкую пушчу, несумненна, будзе цікавым не толькі юным чытачам. Як мне здаецца, яно стане і паўным узорам для тых пісьменнікаў, якія захоўваюць у сваіх творах расказаць пра мясціны, дарогі ім з маленства. Асабліва калі пазнаёміцца з паэзіяй, прозай аўтараў, якія неаднаразова публікаваліся. Вось у каго вучыцца, як трэба пісаць пра дарогае сэрцу.

Укладальнік Валерый Кастрочын падбраў для кнігі творы, у якіх гучыць не толькі тэма Налібоцкай пушчы. Але яны таксама да месца, бо ў іх тэма Радзімы набывае важнае раскрыццё. Гэта ўрыўкі з «Новай зямлі» Якуба Коласа і з «Песні пра зубра» Міколы Гусоўскага, вершы «Светлы Нёман-чарадзеі», «У Шчорсах» Язэпа Пушчы, «Сярод лясоў Наднёманскіх» Максіма Танка і іншыя. У іх, як няцяжка заўважыць, і замілаванне прыродай Беларусі, характа якой перадаецца праз яе раслінны і жывёльны свет.

Гэта тычыцца і твораў, якія выклічуць цікаўнасць найперш у чытачоў малодшага ўзросту. Сярод іх і Уладзімір Маго, які ўсё больш пераконнае, што дзіцячая паэзія — яго сапраўднае прызначэнне. Ён не імкнецца да твораў разгорнутых. Яго вершы, як правіла, кароткія па змесце, у чым пераконнае і «Свіцязь», змешчаны ў гэтым зборніку, а казкі вылучаюцца ўдалым спалучэннем фальклорнай асновы і ўласна аўтарскай фантазіі. Гэта відэц і па казцы пра зубра «Адзінец», дзе па-майстэрску абыгрываецца, адкуль у зубра з'явіліся рогі. Каваль Дзяцел выкаваў яму рогі, каб прагнаў ворагаў-ваўкоў. Увесь твор цікавы, а яго завяршэнне — асабліва: «З той пары, // Мае сябры, // Носяць рогі // Усе зубры. // А ваўкоў // Ратуюць ногі, // Калі ўстане //

Для дарогі // Зубр, // Як гэты Адзінец... // Тут і казачы — // Канец».

У радасць дзецям будуць вершы «Пажар», «Бабры» Васіля Віткі, «Пра мядзведзя, тэлевізар і мёд», «Баравічок», «Пасля дажджу» Міколы Малаяўкі, апавяданні «Пушысты Хвасточак» Яраслава Пархуты і «Прыгоды бобра Ходзкі» Валерыя Кастрочына, іншых аўтараў. А Казімір Камейша выступае з цэлай вяршаванай падборкай, дзе кожны твор да месца. Ёсць у кнізе і публіцыстычныя, нарысавыя матэрыялы: «Графская пушча, або Ласіныя мухі» Алесь Наварыча, «Тайны Налібоцкай пушчы», «Буян і Венера — на варце» Васіля Шакуна...

Шматлікія здымкі Анатоля Клешчука і Валерыя Кастрочына, выкарыстаныя ў выданні, не проста дапаўняюць тэкст — яны нагадваюць своеасабліваю візітуўку, якая выклікае жаданне наведання туды, «дзе Нёман гамоніць з пушчай...», спяваючы сваю адвечную песню, у якой паядліліся ўчарашняе і сённяшняе, а разам усё ператвараецца ў мелодыю любові да зямлі нашай роднай — Беларусі.

Алесь ВІШНЕЎСКИ

Пакаленне стваральнікаў

Уладзімір Дражын з таго пакалення, на долю якога выпалі нялёгкае пасляваеннае дзяцінства, станаўленне і гартаванне ў гады аднаўлення разбуранай фашыстамі гаспадаркі, актыўны ўдзел у будаўніцтве сацыялістычнага ладу жыцця ў 60—80 гады мінулага стагоддзя і горчкі геапалітычнай катастрофы — развалу Савецкага Саюза.

Пра гэта думалася, калі чытаў кнігу У. Дражына «Нясвіж у лёсах майго пакалення», якую нядаўна прэзентавалі ў Нацыянальным гісторыка-культурным музеі-запаведніку «Нясвіж».

Але найперш — пра лёс самога аўтара. Пасля заканчэння сярэдняй школы ў роднай вёсцы Дражна, што на Старадарожчыне, Уладзімір Несцеравіч спрабаваў паступіць у Беларускі політэхнічны інстытут, аднак, не дабраўшы аднаго бала, не прайшоў па конкурсе. Уладкаваўся настаўнікам у мясцовую школу, а праз паўгода быў мабілізаваны ў рады Савецкай Арміі. Пасля звальнення ўсё ж такі вырашыў ажыццявіць сваю мару — атрымаць вышэйшую адукацыю. Вычытаў у газеце, што ў Жодзіне працуе вярчэрні філіял політэхнічнага інстытута. Паехаў туды, уладкаваўся на знаёміцы БелАЗ і паступіў на вярчэрняе аддзяленне.

Так пачалася працоўная кар'ера будучага дзяржаўнага і грамадскага дзеяча, а пазней і

цікавага пісьменніка У. Н. Дражына. Адпрацаваўшы восем гадоў на БелАЗе ў якасці камсамольскага і партыйнага важака, ён быў накіраваны ў Нясвіжскі раён, дзе на пасадах сакратара, першага сакратара райкама партыі, старшыні райвыканкама адслужыў амаль два дзесяцігоддзі. А ў гады, калі Беларусь стала незалежнай, суверэннай дзяржавай, працаваў намеснікам, першым намеснікам старшыні Мінскага аблвыканкама, віцэ-прэм'ерам рэспублікі, Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Беларусі ў Літве і Фінляндыі.

Нагадаю вехі біяграфіі У. Дражына, каб чытач мог уявіць, адчужыў маштаб неардынарнай асобы. Гэта важна пры чытанні яго кнігі «Нясвіж у лёсах майго пакалення». Важна, бо тое, пра што апавядае аўтар, — не проста нататкі старошняга чалавека, а хвалюючыя ўспаміны і аркія ўражанні непаўнаценнага ўдзельніка стваральных будняў.

Нясвіж, бадай, — адна з самых змястоўных, самых помных і, калі хочаце, лёсавызначальных старонак у жыцці Уладзіміра Несцеравіча. Вось чаму ён з такой цэльнасцю, такой настальгічнай любоўю ўспамінае гэтыя гады. Са старонак кнігі паўстае яркавыя малюнак жыцця Нясвіжчыны 1980—1990 гадоў з усімі яго дасягненнямі і праблемамі, радасцямі і засмучэннямі.

Але каштоўнасць кнігі не толькі ў гэтым. Яна насычана

цікавымі, глыбокімі развагамі аб няпростых працэсах стварэння матэрыяльна-тэхнічнай базы на вёсцы, аб ролі кіраўніка ў гэтых працэсах.

Знемалым шкадаваннем аўтар адзначае, што сёння нярэдка кіраўнік гаспадаркі, прадпрыемства альбо раёна застаецца сам-насам са сваімі праблемамі і, не паспеўшы ні аглядзецца, ні апраўдацца, злітае з пасады. Гэта ў далейшым нараджае абыякавасць і да справы, і да агульнага лёсу краіны. Са «сцэны» сыходзяць многія кіраўнікі, якія напачатку падавалі надзеі, так і не «сыраўшы» сваю гадоўную роллю. А потым мы наракаем, што не знайсці добрых рабочых, што сяляне — не тыя, што страчваюцца, размываюцца пачуццё гаспадары на зямлі.

З чаго ж пачынаў сам Уладзімір Дражын, узначальны раён? На мой погляд, гэта

таксама і актуальна, і павучальна. Паслухаем: «Першапачаткова я прыступіў да сістэмнага вывучэння кадры ва ўсіх сферах раёна... На працягу года правёў больш за 850 сустрэч з кіраўнікамі прадпрыемстваў, сярэднім звяном упраўленняў, маладымі спецыялістамі, кадрамі масавых прафесій. Мэта такіх сустрэч была адна — выявіць найбольш здольных, адказных людзей і адчыніць перад імі ўсе дзверы да прафесійнага росту, вучобы ў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных устаноў». У адным толькі 1982 годзе студэнтам сталі 358 чалавек. І ўсе наступныя гады гэтая праца працягвалася. А праз 5—6 гадоў выпускнікі ВУН і тэхнікумаў вярталіся тэарэтычна і практычна падрыхтаванымі спецыялістамі, кіраўнікамі. Гэта быў вельмі важны працэс планернага абнаўлення кадры, што з'яўлялася найважнейшай задачай кіраўніцтва раёна, залогам яго будучых поспехаў.

Разам з тым Уладзімір Несцеравіч выдатна разумеў, што не адным хлебам жыве чалавек. Язмяля вечная, бо людзі, што насяляюць яе, жывуць надзеяй, добраўпарадкоўваюць і ўпрыгожваюць месца свайго жыццярства. І варта адзначыць, што дзякуючы намаганням кіраўніцтва раёна (і ў першую чаргу У. Н. Дражына) за два дзесяці гадоў Нясвіж ператварыўся ў цэнтр развіцця турызму ў нашай краіне, стаў прызнанай

культурнай сталіцай Беларусі. Тут у 1995 годзе ўпершыню правялі Нацыянальныя фестываль камернай музыкі «Музы Нясвіжа», які стаў ужо традыцыйным. А ў 1997 годзе райцэнтр прымаў гасцей Дня беларускага пісьменства. Усё гэта, спадзяецца аўтар, дае надзею на тое, што і надалей горад, захаваўшы прыныцы гістарычнага развіцця, рэгіянальную спецыфіку, непаўторнасць прыроднага ландшафту, узбагачыўшыся сучасным добраўпарадкаваннем, будзе захоўваць сваё ўнікальнае аблічча.

І, вядома ж, у кнізе ідзе размова аб тым пакаленні, у лёсе якога Нясвіж адгрыў надзвычайную важную роллю. Тут вырастаў цэлая плеяда выдатных, таленавітых кіраўнікоў і арганізатараў прамысловасці, калгаса-саўгаснай вытворчасці. Гэта — Якуў Васільевіч Аляксанкі, Міхаіл Васільевіч Саленік, Міхаіл Аляксандравіч Карчміт, Анатоль Канстанцінавіч Захаравіч, Міхаіл Аляксандравіч Касцюкевіч, Вера Дзмітрэўна Макаўчык і многія іншыя. Пакаленне стваральнікаў, пакаленне пераможцаў.

Можна бясконца цытаваць старонкі гэтай змястоўнай, цікавай кнігі, якую стварыў Уладзімір Дражын, кнігі пра слаўных працоўнікаў Нясвіжчыны, іх дасягненні і шчаслівыя лёсы, але лепш узяць і прачытаць. Упэўнены: вы не будзеце расчараваны.

Зіновій ПРЫГОДЗІЧ

У літаратуры ёсць тэксты, сапраўднае глыбіня якіх раскрываецца праз дзесяцігоддзі пасля напісання. Adной з прычын падобнай з'явы выступае той факт, што «мяжа чаканняў» аўдыторыі — паказчык досыць кансерватыўны, ён па вызначэнні не будзе павышацца з хуткасцю, з якой здольны ўзрастаць геніяльна адораны і нястомны ў пошуках літаратар.

ды і па «Цунамі»: калі за згаданым у паэме транзістарам выразна бачаць сімвалічнае падагульненне (маецца на ўвазе ўплыў сродкаў масавай інфармацыі) — чаму лічыцца, што побач ужыты выпадковы, пазбаўлены сэнсаўтваральнасці троп?

Да таго ж і назва, «Цунамі», пакуль лагічнага вытлумачэння ў літаратуразнаўстве не займела. Між тым Аляксей Кучар ужо ў 1969-м, адгадваючыся на твор рэцэнзій, пачаў артыкул так:

Не будзем далёка хадзіць, возьмем хаця б беларускую паэзію: верш С. Гаўрусёва «Атамныя смерчы», яго ж «Паясы радныя» ў 1969-м, твор М. Дуксы «Вучоны, як лучыну, шчэпіць атам» (1970)... Увага, у тым ліку дастаткова легкаважная, да праблемы тады праяўлялася нязменная, біць трывогу прычыны былі сур'ёзныя.

Ну, а пра тое, што вырашэнне задач спазнання тэндэнцый, якія маюць універсальны характар, магло і павінна было падштурхоўваць да максімальнага

перасцярогі. Да прыкладу, ён відазмяняе эпізод, дзе героі пакідаюць востраў, які даў ім часовы прытулак: калі ў папярэдніх варыянтах чыталася «Ку-ку! Ку-ку! Зноў лодка на вадзе. // Заслана сена. Зноў над ёй узняты // Два ветразі. Марак з лясное хаты // Сваю сяброўку верную вядзе», дык мадыфікаваны маляюць інакшы: «Ку-ку! Ку-ку! Гучыць перасцярога. // Штурм наляцеў. Каціўся вал вады // І хмар адтуль якраз, адкуль соды // Калісьці іх прыбілася пірога...»

Непачутае папярэджанне

Аркадзь Куляшоў усёй творчасцю азасведчыў прагу ўзыходжання да новых і новых вышынь, паэт па натуре не быў схільны да эксплуатацыі адных і тых літаратурных прыёмаў. Ён абпіраўся на аднойчы адшуканае — але і нязменная паглыбляў, відазмяняў знаходкі. Вось чаму варта зноў і зноў перачытваць аднаго з геніяў беларускай літаратуры, засяроджваючыся найперш на творах, што былі ў свой час дастаткова неадназначна ўспрыняты сучаснікамі паэта. У дадзеным сэнсе асаблівай увагі заслугоўвае паэма «Цунамі».

Яшчэ ў 1971 годзе У. Гніламёдаў, аналізуючы тэкст, папярэджаў, што за асабістымі лёсамі герояў А. Куляшоў тут прыхваваў нешта больш маштабнае, гаворка, магчыма, пра гістарычную заканамернасць, гатовую бязлітасна караць кожнага, хто спрабуе яе абыйсці. Думка прагучала на фоне звычайных на той час канстатацый: «Цунамі», маўляў, найперш пра каханне, пра вечную гісторыю «ён і яна»...

Пра лірычнасць задумы дружна тады пісалі даследчыкі, а Куляшоў настойліва правіў тэкст, аўтар вядомага спрабаваў узмацніць, падкрэсліць аспекты гучання, якія ўпарта заставаліся па-за ўвагай рэцэнзентаў. Адпаведна аналіз напрамкаў, па якіх вялася карэкціроўка, — падказка, здольная пацвердзіць (альбо абвергнуць) любую з выказаных сёння гіпотэз пра прыхаваную сутнасць задумы твора.

Бо, безумоўна, «Цунамі» — паэма шматузроўневая, яна запрашае да роздуму пра дарэмнасць спроб схвацця ад неспакою сучаснага свету, ёсць у творы антываенныя матывы, развагі пра мастацтва, ролю сродкаў масавай інфармацыі ў сучасным свеце... І ўсе пласты накладзены на расповед пра падарожжа дваіх закаханых, на гісторыю фатальна разарваных атамным выбухам узаемаадносін Яго і Яе, мужчыны і жанчыны.

Думка пра тое, што «Цунамі» — паэма менавіта і найперш пра каханне, выклікае пэўныя сумненні. Звернем увагу: сюжэтная лінія фактычна не мае перадгісторыі, у творы нічога не падамаляецца ні пра прычыны, якія вызначалі намер адплыць у мора, ні пра папярэднюю логіку ўзаемаадносін.

Даследчая манера Куляшова, пры ўсёй яе рамантычнасці, зусім іншая; у тым жа «Сцягу брыгады» выбар мадэлі паводзін кожнага з герояў старанна абгрунтаваны аналізам глыбінных каранёў нават імпульсіўных з выгляду рашэнняў. І калі б паэт у «Цунамі» сапраўды прэтэндаваў на пазнанне флюідаў, што ўплываюць на ўчынкі закаханых, — наўрад ці мелі б мы падкрэслена недэталізаваную перадгісторыю адносін, ды і вобраз мужчыны аўтар не рабіў бы настолькі ўмоўным. У Куляшова ж герой выступае і мараком, і земляробам, і паэтам, і будаўніком, і паліяўнічым...

Што яшчэ «правісае» ў канструкцыі ў выпадку, калі пагаджаем з меркаваннем, нібы размова найбольш пра гісторыю вечную, пра заўсёднае «яна і ён»? Пры такім асвятленні «халастымі» застаюцца важныя ў структуры расповеду вобразы, да прыкладу, «тушы дзвюх акул, прасвечаных смяротнай дозай», ці разбітае лостэрка, пакінутае на беразе побач з непрытомным мужчынам. А, між тым, любая «ненагружанасць» радкоў зусім для А. Куляшова не ўласціва,

Аркадзь Куляшоў.

«Што такое цунамі? Новая паэма Арк. Куляшова». І першым абзацам публікацыі стала даведка, у якой канстатавалася: цунамі — небяспечны феномен, які ўзнікае як нешта, што павінна праявіцца праз паўгу, ужо наўздагон першаснай катастрофы.

Фактычна за назвай можа хавацца падказка: васьмем фактар № 1, ён — перадумова разбуральнай сілы № 2, тая толькі з выгляду падаецца выпадковай, пазбаўленай пэўнай прычынай сувязі з першавытокам...

Сёння ёсць магчымасць супаставіць лінію выпрабаванняў, што напаткалі герояў паэмы А. Куляшова, і дынаміку постчарнобыльскіх бед. Не можа не ўразіць дакладнасць апісанага дзесяцігоддзі назад прадбачання: новая бяда, балючы распад суладнага саюза, у абодвух выпадках узнікае (нібы цунамі!) менавіта ў момант, калі выпрабаванне знешняе, заснавана на матэрыяльным, у большасці падалося пераадоленым, пакінутым ззаду.

Напрошваецца выснова: ці не спрабаваў Куляшоў папярэдзіць сучаснікаў і нашчадкаў, што радныячынае заражэнне страшнае як наступствамі неспрэчнымі (пакінутае з-за бяды жытло, забруджаная няыбачнай смерцю зямля, дзіцячыя смерці — усё гэта, безумоўна, жажліва), так і не меншай пагрожай, што прыхавана ў псіхалагічным надломе? Наступствы гэтай траўмы нечакана праявіцца пазней, праз гады.

Калі прымем дапушчэнне, што задумвалася паэма-папярэджанне, што перад намі спроба аналізу асноўных, найбольш універсальных наступстваў, спароджаных ядзернымі катастрофамі, сэнс назвы і змястоўнасць вобразаў набудуць больш лагічнае гучанне. Глыбінныя раны, што пакідаюць падобныя катастрофы ў псіхіцы, здольны — так лічыў паэт — усплываць, нібы цунамі, стрэсавымі хвалямі з выгляду нечаканых, а на справе справакаваных нядаўняй бядой узрушэнняў. Гучала папярэджанне: да «посттраўматычнага» сіндрому, асабліва выкліканага маштабным ядзерным выбухам, варта аднесціся як да надзвычайнай пагрозы.

Дарэчы, час напісання паэмы робіць актуальнай і нават зладзённай менавіта такую скіраванасць задумы.

«абезалічвання» вобразаў, нават гаварыць няма чаго. Сапраўды ж не важна, чаму Ён і Яна адплылі ад берага — асноўнае выпрабаванне пакуль не пачалося, менавіта атамны выбух пераверне лад светабачання. Нечаканай пагрожай абвернецца нават зямля, у якой ранейшыя пакаленні бачылі аснову існавання... І небяспека нікога не міне, у тым ліку ініцыятараў выбуху: ці не праўда, сімволіка апрамененых смяротнай радыяцыяй акул, чые тушы выкінуты на марское ўзбярэжжа, выглядае арганічна падобнай з менавіта такой асноўнай ідэяй «Цунамі»?!

Расколатае лостэрка сігналізуе пра памкненні перапісачы гісторыю, скажыць дзеля абгрунтавання «натуральнага» распаду трывалых да таго сувязей; «постчарнобыльскія» працэсы прадэманстравалі, што і без дадзенай, на дзесяцігоддзі раней адгаданай Куляшовым падрабязнасці мы ў 90-я гады мінулага стагоддзя не абыйшліся...

Калі прыгадаць, што менавіта цунамі стала прычынай катастрофы на Фукусіме, акрэсленая пазтам сімволіка набывае наогул прарочы характар.

Мы не забыліся: аналіз правак, што ўносіліся ў твор, павінен пацвердзіць альбо абвергнуць дапушчэнні, што выказваюцца інтэрпрэтарам. Дык вось, у часопісным (1968) і змешчаным у зборніку «Сасна і бяроза» (1970) варыянтах ёсць адрозныя радкі. Было: «Не верыць словам сущішэння. // Гаротнай явы не пазбудуць сны // Шчаслівыя. Нарэшце, як збавенне — // Зямля!»; загучала: «Шэсць дзён маўчала. // На абрыдлым сене // Бед прадчуванне непакіоць сны. // На сёмы дзень, нарэшце, як збавенне — Зямля!»

Як бачым, паэт узмацняе матыў прадбачання, дэталізуе нават часавы інтэрвал «шэсць дзён — на сёмы» (а колькі мінула пасля Чарнобыля да ўспышкі дэзынтэграцыйнага працэсаў?), такое ўдакладненне заклікана падкрэсліць прычынную сувязь паміж нядаўняй бядой (атамным выбухам) і псіхалагічным надломом у адносінках Яго і Яе.

Пакуль надлом праяўлены адзіна ў зцятым маўчанні, але ёсць у тэксце яшчэ праўка: замест часопіснага «ветразіў шумлівых не зарну! Каму патрэбны гэтыя ахвяры? // Мы вольнасці з табой зарок далі. // А нашы мары? — Будзе горкі. // Калі тваім палонам стануць // Нашы мары. — Няхай палон» загучала кніжнае: «ветразіў шумлівых не зарну! Я ашукваю месца, дзе б ні хмары, // Ні цёмныя трывогі не змаглі // Парушыць мар былых. — А што, калі // Палонам нашым стануць мары? — Няхай палон!»

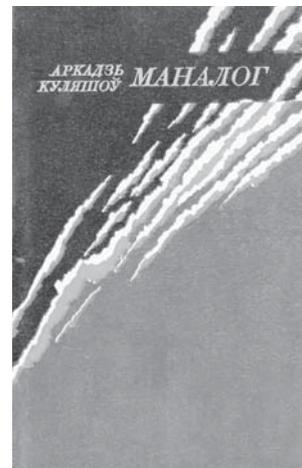
У пазнейшым варыянце прыбраны матыў зладжанасці дум падарожнікаў, Куляшоў падкрэсліў: надлом, які праз нейкі час праявіцца, азначаюць ці не адразу пасля выбуху. Заменена і матывацыя, якая прыводзіцца дзеля абгрунтавання неабходнасці працягнуць падарожжа: гаворка ўжо не пра «вольнасці зарок», а пра пошукі месца, дзе не азмрочаць лёсу «ні хмары, ні цёмныя трывогі»...

Яшчэ больш істотна правілася «Цунамі» пры падрыхтоўцы Збору твораў паэта. Другі том, дзе змешчаны тэкст, выйшаў у 1975-м. А. Куляшоў, нібы прадбачачы набліжэнне бяды, заўважна ўзмацніў матыў папярэджання,

Выразна відаць: новае выпрабаванне малюецца (вось ён, матыў другаснай хвалі, што ідзе наўздагон бядзе папярэдняй!) працягам нядаўняй катастрофы, бяда насаоўваецца «адтуль якраз, адкуль калісьці» пагнала ў дарогу ядзерная навала. Праз колькі радкоў у тэксце паўторна сустрэнем тое самае: Ён, глумачачы сяброўцы, чаму даводзіцца зноў адплываць, спашлецца на «Навалу тую, што страху сарвала, // Плот наваліла, загнуса двор».

Раней акцэнт ставіўся інакш, мужчына прамаўляў пра дакор, «што адгтуль гоніць без прымусу, // што тут — як рэха чалавечых мук — вязічунку пасяліў... // — Зязюлю? — Музу».

Куляшоў паслядоўна дадае ў тэкст штрыхі, заклікаючы падкрэсліць: праз гады не матэрыяльныя, а найперш псіхалагічны наступствы катастрофы абвернуцца найбольшай пагрожай. «Я плот магу падняць і двор надмесці, // Сарваную страху на кроквы ўзнесці, // Я ўсё зраблю, не паікадую рук», — партнёр нават пасля такіх слоў каханай не мяняе намеру, цвярозья аргументы ўжо не бяруцца пад увагу!

У выданні 1975 года пачынае гучаць матыў, якога не было ў ранейшых варыянтах, у творы ўзнікае размова пра распад аднасці, якая доўгі час выглядала непарушнай: «Ён сцерці намагаўся рукавом // Яскравы след, не верачы нягодзе. // Не мог паверыць нечаканай збродзе...»

Як бачым, прагноз увесць час дэталізаваўся і ўдакладняўся, прычым праўкі — падкрэслім гэта — прыўносіліся выключна ў эпізоды, суднасныя з прадбачаннем наступстваў атамнай катастрофы! Убачанае дазваляе сцвярджаць: супадзенні паміж ланцужком адлюстраваных у сюжэце падзей і ліній характэрных для «постчарнобыльскага» грамадства пераўтварэнняў узніклі не-выпадкава, паэма і задумвалася як твор-папярэджанне, які сігнал перасцярогі.

Падобнае працятанне — ці не праўда? — робіць «Цунамі» тэкстам, пазначаным геніяльнасцю стваральніка. Да таго ж прароча пачынае гучаць і антымістычнасць завяршальных радкоў: героям, насуперак усім выпрабаванням, суджана з'яднацца. Яны — ці хаця іх нашчадкі — здолеюць адкінуць непараўменні і аднавіць адзінства. Куляшоў верыў у такі фінал.

Аляксей ЛАПАТА-ЗАГОРСКІ

«І хтосьці мо паўторыць нас з табой...»

Традыцыйна на Радаўніцу беларусы згадваюць тых, хто адышоў у лепшы свет. Да ўвагі чытача — творчасць лірыкаў, якія яшчэ нядаўна радалі на прэзентацыйх сваімі аўтографамі і жаргамі, з кім можна было перамовіцца словам, патэлефанаваць...
Бывае, што не адразу ўсведамляеш, наколькі варта быць удзячным жыццю за кожны міг, кожны дзень, калі ты бачыш сонца...

Мікола МЯТЛІЦКІ

Не адпускаяй удачу,
Калі прыйшла.
Яна ў душы няйначай
Прыліў святла.

Яна цябе уздыме
У вышні нябёс,
Сваім жаданым імем
Пазначыць лёс.

І свет твой перайначыць —
Узмах крыла!
Не адпускаяй удачу,
Калі прыйшла.

Возера мледа ад дзённай спякоты,
Беллю праменнаю ззялі лілеі,
Бывцям на танец пад спеўныя ноты
Выйшлі парыўна чароўныя феі.

Гучная радасць свету ў прасторы
З сонцам злілася ў адным пацалунку,
Млелі аблогі, як снежныя горы,
У глыбі азёрнай шукалі ратунку.

Дзень разгараўся гарачай зіхотай,
Лісце умлела сонна прывяла.
Лютасці поўная, злосна, употай
Спёка на ногі дрыгучыя ўстала.

Над мегаполісам, зырка асвечаным,
Цемрыва хісткае позняга вечара.

Рух замірае, запазна сіцішніца,
Горад у цішу навіслую ўцісненца,

Збыўшы напругу дзённую гудкую.
Ды страпянецца ўвесь ранняя
пабудкаю —

Зноў захлынецца гулам напружаным,
Зноў, як сардэчнік,
з рытмам парушаным.

Не тое дзеецца ў прыродзе ішчось,
Бы надламлілася зямная вась,
І круціцца, старэчая, з адчаем.
І белы май бывае ўжо не маем —
Ён гнеўна лютым сіберам прашыты,
Зазімкамі зачастымі пабіты.

І як табе ў тэхнічны век жывецца
На скразняках прастудных,
чалавецтва?

Ужо абрыдлы ўсім каранавірус
У затхласці зямной драпезна вырас
І, як забыты колішні старэчы,
Касцямі мосціць шлях наш чалавечы.

Ты не жывеш — ты ўспамінаеш,
Сябе ў былое акупаеш,
У твоя дні, дзе так прыветна
Крадзецца ценем непрыкметна,
З усімі стрэнецца — жывымі! —
Патужыш, пасмяешся з імі,

З вядомай хваткасцю упартай
Зноў пасядзіш за школьнай партай,
Адчужы хвілю трапяткую,
Калі зірнеш здалёк на тую,
Што так завабна ружай ззяла,
Тваім сардэчным болем стала.
Ты імат чаго душой прызнаеш.
Ты не жывеш — ты ўспамінаеш...
Ў твае заходныя хвіліны
Святлей, чым ява, успаміны.
Сябе даводзіш ішчось, сцвярджаеш.
Ты не жывеш — ты ўспамінаеш.

Мікола ГІЛЬ

У роднай вёсцы, дзе прайшло маленства,
Дзе прамільгнулі школьныя гады, —
Дзве-тры бабулі з колішняга членства
Вясковай наваеннай грамады.

Паперадзе мяне — амаль нікога,
Тут неўзабаве і мая чарга.
Чаго ж здзіўляцца — годаў заду многа,
Ды покуль пачакае хай карга.

Усцешна бачыць родныя мясіны,
Прайсціся сцэжкай,
што калісь таптаў, —
Страчае родны кут заўжды гасцінна,
Каб трошкі ты хоць тут душой адтаў.

Але зусюль часцей тугой тут вее —
Няма, няма таго, што раней было!..
Здаецца, і суседа разумею:
— Я больш не езджу ў роднае сяло...

Дзмітрый ПЯТРОВІЧ

Малое дождж прыгожыя узоры.
Гляджу праз шкло у цемру — бачу ў ёй
Пяцічотных сноў дзівоклівыя зоры
Вачэй тваіх, каханая... Сувой

Цямрэчы стылай ночка тчэ старанна.
Мелодыі дажджу — каханню гімн!
Заўжды са мной ты, велічная панна,
Хоць чую толькі стук у шкло галін,

Душу лагодзіць голас твой павучы —
Нібы салюка радасна няе,
Нібыта п'ю нектар крыніц гаючых...
Паборчы ноч спакусы нам свае...

Святлана ЯКУБОЎСКАЯ

Вясновае...

Сыходзіць каханне з нябёсаў —
Злучае два нашыя лёсы
Узнёслаю, цёплаю казкаю,
Спагадлівай, сонечнай ласкаю,
Сваімі магічнымі крыламі
І трапяткімі хвілінамі,
Таёмнай сцяжынкай адзінаю
І песняю лебядзінаю,
Высокаю, шычыраю моваю
І чысцінёю вясноваю.

Уладзімір САРОЧКІН

Патаёмнае неба вішнёвіць палеткі,
Разлівае напою, пазбаўляе тугі —
Цёплы чай, што на зёлках настоены
летніх, —
Травяны, тэракатавы, церпкі, тугі.

Што за цені за намі таўпяцца, знікаюць?
Не схаваш нічога: хавай — не хавай...
Так на вуснах гарчыць і агнём апякае
Слёз крывічных тваіх незямная бруга.

Усміхніся, не будзь жа такой прадужатай!
Вось пайду і навек забяру я з сабой
Воч тваіх маладых акварэльную мяту,
Смялянсты чабор, залаты зверабой.

Без прыўкрас

Контур дзеў у тумане,
Водсвет азёрнай вады.
Пэўна ж, мы інішымі станем,
Зноў як прыедем сюды.

Помніш, як плавалі днямі
Тут, і гайдаўся разог,
І танцавалі над намі
Дружна чародкі стракоз.

Ведаю, блытае часта
Шлях наш зямная эмаль,
Толькі ў юначы ішчасьце
Нам не вярнуцца. Амаль.

Стрэне нас шлохам лісця —
Гэтай жывой цішынёй —
Домік — сыры і смалісты,
Лесу схаваны сцяной.

Тут — без ніякай трывогі,
Просценька так, без прыўкрас,
Шшасце сядзіць на парозе,
Не дачакаецца нас.

Май. Поўня

Цішынь над ліпамі застыла.
І паўжыцца нам не хапіла
На сны, сустрэчы ў мітусні,
Зару вячэрнюю, світанні.
Якія могуць быць пытанні
Прад лікам поўні з вышыні.

Буе май. І трохі душна.
Сляды былога раўнадушша
Лісты схавалі і трава.
Няхай мы бачымся нячаста,
Але ж якое гэта ішчасьце,
Найпростае, як двойчы два.

Цалютку ноч — за сотай сота —
Сцякае поўні пазалота.
Дзень прамінуў — ён не тло.
Ніхто нас так не зразуме,
Так не абдыме, не сагрэе,
Як гэта дзіўнае святло.

Твая завіруха

Ты забяжыш са мной пагаварыць,
Анёл мой светлы з велічнага раю.
Зірні, як неба зоркамі гарыць,
З табою развітацца не жадае.

Што ім вясна?.. Яны яшчэ здавён
Прыдумвалі імжу і завіруху.
І ў незямны патрапіўшы палон,
Бялюткай кашай поўнілі акругу.

Што мы з табой для іх?
Скажы мне — што?..
Ніхто не можа белы свет стрыножыць.
І, несумненна, гэтак год праз сто
Вясну ізноў завее упрыгожыць.

А потым — лістасеў і лістабой,
Пакуль мы не заснём прац ціхім раем.
І хтосьці мо паўторыць нас з табой,
Як мы цяпер кагосьці паўтараем...

Пустое рамяство

Яшчэ паэтам я не стаў,
Я я стараўся, я хапаўся
За крохкі вершы, нібы крышталі,
Што, як раса, пераліваўся.

Не ведаў я, што гаварыць,
Ды ўсё ж наўна і сурова
Вілася тоненькая ніць,
Само нанізвалася слова...

Ды вершы — пустое рамяство. —
І што сказалася, звілося, —
Нябачным воблакам слылюю,
Па свеце белым разлілося.

Бэз

Так бэз цвіце, мой друг, пабач,
Хоць віснуць холадам аблогі.
Шапчу табе: «Ты мне прабач,
Мой недасяжны чуд далёкі...»

Хоць мо залішне гаварыць,
Але ж зірні, як на ўскары
Так бессаромна бэз гарыць,
Але ж віны не адчувае.

Я буду помніць кожны міг,
Любы капрыз, што хмаркай стаўся,
Калі таемны твой уздык
З нябеснай музыкой змяшаўся.

І веснасеў, і лістабой
Нам згадваць і праз кіламетры.
Мы столькі год ужо з табой
Адзіным дыхалі паветрам.

Аднойчы сыдуцца масты,
І светла ўспомняцца і журботна
Жыццё, і гэты май, і ты,
І дзень чароўна-мімалётны.

Пераклад з рускай Міколы ШАБОВІЧА

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ

1

Алена Максімаўна Кавенька і Антаніна Ціханаўна Макарава былі ўзрушаны — глядзелі перадачу на адным з тэлевізійных каналаў.

Вядучы — яшчэ даволі малады, не больш за трыццаць гадоў, і яго госьць — чалавек ва ўзросце, за шэсцьдзесят, ужо сівы, у масіўных акуларах з тоўстымі шкельцамі, вядомы палітолаг — вялі дыскусію пра мінулае. У блоку пра Вялікую Айчынную вайну размова пайшла пра паліцаў.

Вядучы спачатку сказаў пра Фэйкі. Прывёў прыклад, нагадаў нядаўні скандальны выпадак з вядомым пісьменнікам Яўгенам Кавенькам. Пэўныя апазіцыйныя сілы, скарыстаўшы выгады для іх авантуры момант — прэс-канферэнцыю і прэзентацыю яго новай кнігі антываеннага кірунку — прылюдна аб'явілі таго ўнука паліца, сказаў ён. І зрабілі гэта вельмі «кіношна»: пастановачна запусцілі супраць пісьменніка інфармацыйны фойкавы «тыраж», у якім не было ні слова праўды. Журналіст падкрэсліў: літаратар — гэта ж такі чалавек, як і кожны з нас, — ад арганізаванай хлусні перажыў нават інфаркт. Па яго словах, адбывалася ўсё па відавочнай укацы з-за мяжы. Невыпадкова тую прэс-канферэнцыю паказвалі шмат дзе. А на паверку аказалася: родныя пісьменніка былі патрыётамі. Гэта дакладна даказана. У хуткім часе, гаварыў далей вядучы, спадзяёмся, мы сустрэнемся з самім пісьменнікам у студыі і расставім асобныя кропкі над «і». Затым ён задаўся пытаннем: як можна грубую хлусню падаваць сёння з сур'ёзнай мінай? Як мы — грамадства, народ — павінны рэагаваць на такія варажыя выкіды? А іх становіцца ўсё болей і болей, пасля жніўня 2020-га. На гэтыя і іншыя тэмы мы пагаворым з творцам, праанансаваў ён. А зараз прапанаваў сваю госьцю адказаць на не менш важнае пытанне: чаму асноўная маса беларусаў лічыць зварот «паліцаў» за найцярэйшую абразу?

2

Уважліва выслухаўшы прамую вядучага, які, відавочна, хацеў паказаць сваю значнасць і начытанасць, што добра валодае інфармацыяй, эксперт нечакана перапыніў яго:

— А вось на вашу думку маладога чалавека і грамадзяніна: які працэнт жыхароў сённяшняй незалежнай Беларусі ўсё ж думае іначай, не лічыць гэтае слова абразой?

Мадэратар недаўменна паківаў галавой, усім выглядам паказваючы госьцю студыі, што не ён тут усё ж гаспадар і што толькі вядучы мае права задаваць любыя пытанні, а не запрашаны. Але эфір быў прамы, аўтарскае праграма толькі раскручвалася, і вядучы не знайшоў магчымасці, каб неяк перавесці размову ў іншы ракурс, таму мусіў адказаць — нікуды не падзенешся.

— Тут складана нешта гаварыць дакладна. Такого апытання беларускага насельніцтва ніколі не было...

— Але ўсё ж? Вы — малады журналіст, ведаеце папулярную перадачу, досыць актуальную для цяперашняга няпростага часу, яе глядзяць шмат людзей, —

Каб не было позна

Урывак з рамана-версіі «Любі бліжняга твайго...»

хітравата ўсміхаліся з-за тоўстых шкельцаў вочы госьця.

Калі б не загрыміраваны твар, то ўсё пабачылі б, як счырванелі вядучы. Ён быў не проста раззлаваны, што нешта пайшло не так, а раз'юшаны. У яго голасе прагучалі злосныя ноткі.

— У любым выпадку, напэўна, ёсць такія людзі! Можна, і невялікая частка, але яны перакананы, што паліцаі — ахвяры бальшавізму.

3

Госьць не адступаўся, жадаючы пачуць тое, што хацеў.

— А вось канкрэтна вы як думаеце? — Я не падтрымліваю такую думку. Зразумела, у большасці ёсць апаненты, якія дагэтуль перакананы: тысячы беларусаў служылі ў паліцыі не таму, што яны пайшлі туды добраахвотна, а іх проста прымуслі. І за гэта іх нельга асуджаць. Неяк так...

Эксперт пацёр задаволенна рукі, дабіўшыся, нарэшце, адказу ад «прадстаўніка» маладога кааленія. Голас яго гучаў роўна, але з эмацыянальнай выразнасцю.

— Вы толькі што пацвердзілі, што такія людзі ў нас ёсць. Так, і абвяргаць гэта было б нелагічна. Я нават без сац-апытанняў скажу: іх працэнт немалы. Можна, так 10—15... Заўважце: гэтая лічба — толькі мая выснова. Я зрабіў свой аналітычны разбор, ну і прыйшоў да такой высновы. 20 гадоў таму яна была куды меншай, не больш за 3—4 працэнт. Рост, такім чынам, заўважны. Вось гэтыя 10—15 працэнтаў падзяляюць думку некаторых выхадцаў з Беларусі — адцуранцаў, якія знайшлі прытулак далёка ад роднай зямлі. І сапраўды вераць, што немцы, а, як мы ведаем цяпер, фашыстамі былі не толькі немцы, але і прадстаўнікі многіх заходнееўрапейскіх краін, заходзілі ў беларускія вёскі і ўсіх маладых да аднаго бралі ў паліцыю. Так?

— Так. У інтэрнэце шмат пра гэта розных звестак, — пацвердзіў вядучы.

— А вы асабіста што думаеце?

— Я ж у той час не жыў. Ці можна ў мяне пра гэта пытаць? — сумеўся малады чалавек.

— А чаму? Вы ж раслі ў гэтай краіне, вас выхоўвалі тут, вы вучыліся ў дзяржаўнай школе. У вас павінна быць свая пазіцыя. Бо вы — беларус, славянін, а не грамадзянін, напрыклад, якой-небудзь афрыканскай ці яшчэ якой краіны. Усё, што адбывалася ў вашай краіне, — гэта ж ваша гісторыя. На жаль, вы — не выключэнне, шанюны! Многія, асабліва маладыя, не маюць сваёй уласнай пазіцыі...

— Паважаны эксперт, мне падказваюць, што зараз хвілінка рэкламы...

4

Алена Максімаўна і Антаніна Ціханаўна, пераглынуўшыся, незадаволенна ўздыхнулі: на экране загойсалі нейкія дзяўчаты, якія дакучліва прапаноўвалі мужчынам купіць да жаночага свята розныя падарункі.

Звычайна «хвілінка» цягнулася пяць хвілін, а то і больш. Гледчае гэта добра ведалі, рэкламу не глядзелі, а ў кароткі перапынак займаліся сваімі звычайнымі справамі.

Макарава ўзяла спіцы і вырашыла дазваць шаркпаткі, якія пачала з раныцы, калі прыйшла да сястры.

Кавенька разгарнула кнігу, якую нядаўна прывезла ў яе бібліятэку ўнучка Каця. Гэта была трылогія Аляксея Талстога «Хаджэне па пакутах». Алена Максімаўна перачытвала твор ужо трэці

раз запар — так ён ёй спадабаўся, крануў, асабліва Дашына каханне... Але як толькі рэклама скончылася, старыя жанчыны пакідалі кожна свой занятак і зноў уважліва сачылі за тым, што адбывалася ў студыі.

Яны не пачулі, што гаварыў насуплены малады вядучы. Калі Алена Максімаўна павялічыла на пультзе гучнасць тэлепрыёмніка (яна заўсёды адключала гук: рэклама была вельмі гучная, барабанны перапонкі не вытрымлівалі), эксперт працягваў ужо свае развагі.

— Я, напрыклад, шакіраваны паводзінамі выпускнікоў адной са школ... У пастыбарных запале яны, не думаючы ні пра што, вывесілі на школьнай агароджы свае лісты паспяховасці, дыпломны аб перамогах у алімпіядах, конкурсах, школьных падыякі. Зрабілі гэта, каб, маўляў, іх былым настаўнікам было сорамна, бо тыя, на думку выпускнікоў, паступіліся сумленнем і сфальсіфікавалі вынікі выбараў: настаўнікі ж былі ў выбарчай камісіі... Вучні такім чынам нібыта пасаромілі сваіх настаўнікаў. Атрымліваецца: за тое, што іх вучылі і выхоўвалі, падтрымлівалі, заахвочвалі вучыцца, удзельнічаць ва ўсім, у чым толькі магчыма, каб развіталіся і сталі людзьмі. Але ж у нечым, пагодзімся, тыя настаўнікі не працавалі... Ведаецца, чым усё завяршылася?

Вядучы, адчуваўся, праз сілу цярэў эксперта. Але стараўся не паказаць выгляду. Але хіба гэта свахвасць, калі табе чалавек нечым не спадабаўся, не прыйшоў да душы?

— Чым? — паўтарыў ён.

— Гэтыя дыпломы разумныя людзі знялі ды не паленаваліся пераслаць туды, дзе тыя выпускнікі школы вучацца альбо працуюць. Каб ведалі там, у іх новых установах, ад чаго і студэнты ці супрацоўнікі бяздумна адмовіліся. А, магчыма ж, дзякуючы гэтым граматам і дыпломам яны атрымалі лгьоту пры паступленні на вучобу ці працу. І вось што адбылося, як перагарэў той дурныты палітычны запал: шмат хто з тых былых вучняў адумаўся, расказаўся. Ды пайшлі ў родную школу прасіць прабачэння ў сваіх школьных настаўнікаў.

— Што вы хочаце гэтым сказаць? — ажно заёрзаў журналіст, нецярпліва падганяючы выступоўцу.

— А тое, што гэта ж, што б ні казалі, таксама была апрабавана новая інфармацыйна-прапагандысцкая тэхналогія. Менавіта так удзейнічаюць на нашу моладзь, безаглядна «залазяць» у іх мозг. Для нашых апанентаў галоўнае — уцягнуць іх, маладых, у такія акцыі. А потым — што будзе, тое будзе! Пра законы ў такі час, калі мысленне ў натоўпу адключаецца поўнасцю, забываюцца. Да чаго вяду: вось і сёння, калі з зямлі сыходзяць у Нябёсы апошнія сапраўдныя ветэраны вайны, франтавікі і партызаны, некаторыя маладыя ды гарачыя нават не хочуць задумвацца: чаму ж менавіта зараз гэтак актыўна стала абмяркоўвацца тэма паліцаў? Дзея чаго? — не хаваў свайго здзіўлення палітолаг.

5

— Ну, гэта брудная палітыка, — прыцмокнуў вуснамі мадэратар, паказваючы сваю асаблівую уважлівасць.

А госьць, нарэшце, прамовіў тое, дзея чаго і задаваў вядучаму ўдакладняльныя пытанні.

— Важна, адказваючы на ваша няпростае пытанне ў пачатку перадачы, апераваць толькі фактамі. Той, хто не ведае сапраўдных фактаў, не ведае нашай гісторыі. Ці зямьма стараецца яе забыць альбо запэўніваць. Вось вы згадалі пра нашага пісьменніка Яўгена

Кавеньку. Талковыя творы піша, пачытайце. Раман «Чырвоныя сляды» возьмеце... Там абавязкова знойдзеце адказы на многія пытанні. У тым ліку і на наша. Досыць праўдзіва і канкрэтна гавораць героі мастацкага твора пра мінулае і сённяшні дзень.

— А ўсё ж якая ваша думка як гісторыка, аналітыка... — прыспешваў эксперт вядучы.

— Многа сёння ў свеце людзей, не толькі ў нас, з катэгарычнай пазіцыяй нянавісці да ўсяго, дурныя звязаны з савецкім мінулым. Прычым яны шчыра вераць, што беларусы ў гады вайны змагаліся супраць камунізму разам з нацыскай Германіяй. І нібыта гэта было вельмі масава, а нядобрыя камуністы «перапалілі» гісторыю на свой капэль.

— Я тут знайшоў шэраг каментарыяў. Ведаецца, часам і такое пішучы у сацыяльных сетках... Маўляў, дурныя беларусы! Не ў тых акапах гнілі, у якіх трэба было. Калі б за Гітлера стаялі, то цяпер пілі б баварскае піва і закусвалі баўерскімі сасіскамі... — выкручваўся вядучы. — Ёсць і іншыя, канешне, каментарыі. Што вы пра іх думаеце?

— Ну, гэта тое самае і ёсць, тая ж песня... З адной канцэпцыі. А гэта ж самае сапраўднае зло, скажэнне гісторыі. Бо праўда такая, — казаў далей палітолаг больш эмацыянальна. — Будзем, падрэслю, апераваць фактамі і лічбамі. У партызанах у Беларусі было каля паўмільёна чалавек. Паўмільёна. 1941—1944 гады — перыяд жорсткай акупацыі. Так, у данаможнай паліцыі і ахоўных часцяў праці гітлераўцаў сапраўды служыла нямаля жыхароў акупаванай БССР. Нязваецца самая высокая лічба — ад 100 да 150 тысяч калабарантаў. Гэта за ўвесь перыяд вайны. Факт, які даказаны гісторыкамі: на працягу першых гадоў вайны служба ў паліцыі была толькі на добраахвотнай аснове. Мабілізаваць усіх бяз разбору гітлераўцы сталі, калі атрымалі на зубах на ўсіх франтах, панеслі сур'ёзныя страты, зусім незадоўна да аперацыі «Баграціён». Вось яшчэ лічбы. 1944 год. Вызваленне БССР Чырвонай Арміяй. Каля ста тысяч жыхароў беларускіх акупаваных тэрыторый былі абвінавачаныя органамі НКУС як паліцаі, карнікі і памагатыя. Многіх ярых чакалі шыбеніца, расстрэл, сваёй паліцаі атрымалі 25 гадоў турмы.

— Доказна, — пагадзіўся вядучы. — А ведаецца, у чым сёння нас, рускіх і беларусаў, папракаюць? Нібыта нашы папярэднікі такія былі крыважэрныя да здраднікаў...

— А паліцаі? Яны што, не вешалі сваіх калабарантаў і паліцаў? А французы? Яны здраднікаў па галоўцы гладзілі? Вешалі, расстрэльвалі ўсе! Ні ў адной краіне здраднікаў не любілі. І не будуць любіць. Я зноў звярну ўвагу на творы нашых пісьменнікаў... Яўген Кавенька, ствараючы ў сваім рамане «Чырвоныя сляды» вобразы здраднікаў, тыпу Вярбіцкіх, ці, напрыклад, класік наш, Іван Шамякін, малюючы вобраз паліцаў Шышкі і яму падобных, свярджваюць: на генетычным узроўні паліцаі для беларусаў назаўсёды будуць ненавіснымі. Іначай кажучы, гэта аб'екты гістарычнай нянавісці. Вось чаму само слова «паліцаі» ў Беларусі, я перакананы ў гэтым, носьці і будзе насіць адценне абразы.

— Тут з вамі цяжка не пагадзіцца, — уключыўся ў дыялог вядучы. — Я ўспомніў расповед сваёй бабулі: у 70-х гадах мінулага стагоддзя яе суседзі забіліся з-за таго, што адзін другога абавязваў паліцаем. І суседзі не размаўлялі шмат гадоў. Нават дзецям забаранялі сябраваць. Дык і цяпер, як мне здаецца, калі бацькі памерлі, іх дзеці і ўнукі не сябруюць з-за гэтага слова...

Чжан ХУЭЙЦІНЬ:

«Кітай наноў адкрывае Беларусь літаратурную...»

Чжан Хуэйцінь — вядомы ў Кітаі русіст, доктар філалагічных навук. Доўгі час працавала ў Другім Пекінскім універсітэце замежных моў. Была дэканам факультэта рускай мовы. Пасля ўзначальвала Цэнтр даследаванняў Беларусі. Сёння Чжан Хуэйцінь прыкладае шмат намаганняў для пашырэння прасторы прысутнасці беларускай літаратуры, беларускай культуры ў Паднябеснай. Нядаўна перакладчыца, літаратурнааўца і мовазнаўца ў фармаце анлайн прыняла ўдзел у Міжнародным сімпозіуме літаратуры «Письменник и час. Някіяны фармат», які сабраў у Мінску, на пляцоўцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, пісьменнікаў з розных краін свету. Чжан Хуэйцінь адказала на некалькі пытанняў нашага карэспандэнта.

Чжан Хуэйцінь.

— Як можна ахарактарызаваць стан беларуска-кітайскай літаратурнай адносін?

— Зразумела, я буду гаварыць пра тое, што мне вядома, ці, дакладней, як гэтая з'ява, як гэты працэс выглядае з кітайскага боку... Дыпламатычныя адносіны паміж Кітаем і Беларуссю былі ўсталяваны 20 студзеня 1992 года. У тым самым годзе лідары краін падпісалі Пагадненне аб культурным супрацоўніцтве паміж урадамі КНР і Рэспублікі Беларусь. З гэтага часу адносіны паміж нашымі краінамі пастаянна развіваліся. З пачатку XXI стагоддзя ўзаемадзеянне ў сферах палітыкі, эканомікі, культурна-гуманітарнай галіне паступова ўзнілося да ўзроўню доверлівага ўсебаковага стратэгічнага партнёрства і ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва. Шматгабачнае і ўсебаковае ўзаемадзеянне паміж Кітайскай Народнай Рэспублікай і Рэспублікай Беларусь адлюстроўваецца і ў галіне літаратурнага супрацоўніцтва.

Літаратурныя сувязі паміж Кітаем і Беларуссю маюць вытокі ў пачатку XX стагоддзя. Сяброўскія адносіны ўжо ў 50-х гадах XX стагоддзя дазволілі ажыццяўляць культурны абмен паміж дзвюма краінамі на больш шырокім і дасягальным узроўні. Значнай падзеяй у гісторыі папулярызавання кітайскай літаратуры ў Беларусі сталі выдання зборнікі малой прозы кітайскіх пісьменнікаў.

— Тады выйшаў і калектыўны зборнік «Апавяданні кітайскіх пісьменнікаў», а таксама цэлы шэраг кніг для дзяцей...

— Пасля на працягу больш чым 20 гадоў была сапраўднай культурнай ізаляцыя. Кітайска-беларускія сувязі адраділіся напрыканцы 80-х і на пачатку 90-х гадоў XX стагоддзя. З моманту ўсталявання дыпламатычных адносін паміж Кітаем і незалежнай Беларуссю ў 1992 годзе кітайска-беларускія культурныя сувязі выйшлі на новы ўзровень. Важнай падзеяй стала выданне зборніка паэзіі «Пад крыламі дракона. Сто паэтаў Кітая», які ўяўляе сабою дастагова поўную панараму кітайскага мастацтва вершаскладання ад яго нараджэння да класічнага перыяду.

Помнік Янку Купалу ў Другім Пекінскім універсітэце замежных моў.

— Гэты праект, між іншым, адбыўся дзякуючы двухбаковым намаганням — і Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, і Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. А перакладчык Мікола Мятліцкі быў адзначаны спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у галіне культуры і мастацтва...

— І калі 20 гадоў назад мала кітайцаў ведалі Беларусь, то сёння ў Кітаі можна назіраць рост зацікаўленасці ў адкрыцці Беларусі. Цяпер у Кітаі створана 14 цэнтраў даследавання Беларусі. У чатырох вядучых ВНУ замежных моў пачалося выкладанне беларускай мовы. Былі ўсталяваны два помнікі беларускім пісьменнікам у найбуйнейшых гарадах Паднябеснай: у 2020 годзе ў Другім Пекінскім універсітэце замежных моў адбылося адкрыццё помніка Янку Купалу. У 2018-м у Цяньцзінскім універсітэце замежных моў адкрылі першы кітайскі помнік Янку Коласу.

У мінулым годзе мы адзначылі 30-годдзе сяброўскіх адносін паміж Кітаем і Беларуссю. За апошнія 30 гадоў работа па даследаванні беларускай літаратуры ў Кітаі выйшла на новы ўзровень.

— Што б вы вылучылі найперш?

— У 1993 годзе, адразу пасля таго, як Беларусь стала незалежнай краінай, была выдана першая ў Кітаі манаграфія пад назвай «Гісторыя беларускай літаратуры». Аўтар манаграфіі Ян Юйця з'яўляецца прафесарам Хэнаньскага ўніверсітэта. Ян ён піша ў прадмове, да 1993 года ў Кітаі не было спецыяльнай манаграфіі, прысвечанай беларускай літаратуры. Раней яе ў Кітаі разглядалі, вывучалі як частку савецкай літаратуры. У манаграфіі прафесар Ян Юйця расказаў пра гісторыю развіцця беларускай літаратуры з XIII—XIV стагоддзяў да 80-х гадоў XX стагоддзя. Найбольш падрабязна пазнаёміў кітайскіх чытачоў з 20 празаікамі і паэтамі Беларусі. 80-гадовы прафесар Ян Юйця выказаў жаданне, каб маладое пакаленне русістаў прадоўжыла пісаць новую гісторыю беларускай літаратуры для кітайскага чытача.

Вядомы перакладчык рускай літаратуры на кітайскую мову, культуролог Гаа Ман добра вядомы ў Беларусі. Ён падтрымліваў кантакты з многімі беларускімі пісьменнікамі, пераклаў творы беларускіх аўтараў, напісаў вершы пра беларускіх мастакоў слова.

— Ведаю, што яго захапленне Максімам Танкам раздзяліў і іншы кітайскі перакладчык...

— Так, прафесар Гу Юй з Нанькайскага ўніверсітэта ў горадзе Цяньцзін таксама займаецца перакладам беларускай паэзіі. Ён укладзены даволі грунтоўны зборнік вершаў Максіма Танка. Гу Юй на сёння пераставарыў 100 вершаў народнага паэта Беларусі. Мне пацасціла быць першым чытачом перакладзеных ім твораў. З ранейшых пакаленняў русістаў-перакладчыкаў нельга не згадаць Гэ Баацзоаня, які таксама спрычыніўся да пераўвасаблення твораў беларускіх паэтаў на кітайскую мову. Так што за старэйшым пакаленнем — асаблівы ўклад у фарміраванне, станаўленне беларуска-кітайскіх культурных і літаратурных сувязей.

У 2019 годзе ў Другім Пекінскім універсітэце замежных моў выйшла ўкладзеная намі кніга «Вядомыя імёны Беларусі», у якой былі сабраны асобныя партрэтныя нарысы. Іх героі — першадрукар Франціск Скарына, паэты Максім Багдановіч, Янка Купала, Якуб Колас... Усяго дзсяць персанажаў. У лютым 2023 года выйшла кніга на кітайскай мове — «Выбраныя сучасныя творы беларускіх пісьменнікаў». У зборніку прадстаўлены своеасаблівыя сінтэз паэзіі і прозы. У кнігу ўключаны творы шасці празаікаў і трох паэтаў.

— Атрымліваецца, што цікавасць да беларускай літаратуры носіць трывалы характар?..

— Такія цікавасць з гадамі нават развіваецца, пашыраецца. Пра што сведчыць колькасць перакладзеных

твораў, публікацыі ў перыёдыцы... Прафесар Другога Пекінскага ўніверсітэта замежных моў Сюй Чуаньхуа склаў для студэнтаў зборнік «Сучасная беларуская літаратура», запісаў відэалецыі пра беларускую літаратуру. Магістранты і дактаранты некалькіх ВНУ займаюцца даследаванням творчасці беларускіх паэтаў і празаікаў.

Здаданыя кнігі і даследаванні даюць уяўленне аб праблема-тэматычных і жанрава-стылёвых пошуках празаікаў і паэтаў Беларусі, раскрываюць спецыфіку ўзаемадзеяння пейзажнай і філасофскай лірыкі, эвалюцыю і цвярдзэнне нацыянальных і агульначалавечых каштоўнасцей як асновы жыцця.

Мастацкае слова іграе ўсё большую ролю ў будаўніцтве гуманістычнага грамадства. І ў гэтым працэсе актыўна ўдзельнічаюць перакладчыкі. Іх майстэрства здолела пераўтварыць у многім нязвычайна для менталітэту абодвух народаў паэзію, літаратуру ў сакральны дыялог культур, з дапамогай якога чытач можа наблізіцца да спасціжэння новых даягледзяў.

У працэсе перакладу твораў беларускіх пісьменнікаў мы знайшлі шмат агульнага срод кітайцаў і беларусаў. Шматлікія тэмы, да разгляду якіх звяртаюцца паэты і празаікі Беларусі, нам блізкія і знаёмыя. Напрыклад, пачуццё адказнасці чалавека за сямя ў творы «Уцёкі на край дажджу» Алесь Бадака, а яшчэ — адказнасць героя за сваю працу ў яго ж апавяданні «Дэзальны чытач». У апавяданнях Раісы Баравіковай «Метэарытнае жалеза» і Юліі Алейчанкі «I want to break free», а таксама ў творы Алесь Бадака «Інструкцыя па спакуюванні замужніх жанчын». Ёсць падобнасць паміж кітайскай і беларускай літаратурамі і ў творчых стылях і жанрах.

Кніга «Вядомыя імёны Беларусі».

— І ўсё ж, пэўна, ёсць і адрозненні?..

— Сапраўды, хаця і існуе шмат агульнага ў кітайскай і беларускай літаратуры, але, безумоўна, ёсць нешта і чужое, не зразумелае нам. Напрыклад, у апавяданні Андрэя Федарэнкі «Пеля» роднае балота стала абаронцам чалавека, дапамагло студэнту пазбавіцца ад кастрафа. Напрыканцы апавядання аўтар літаральна гімн балоту і роднай вёсцы прыявае. Хіба не надзвычайна ілы любоў за гэтым стаіць?! Па праўдзе кажучы, ва ўяўленнях кітайцаў няма такога пачуцця да балота, якое таленавіта перадае Андрэй Федарэнка. Балота для нас — сюжэт з папулярнага ў Кітаі мастацкага кінафільма «А досвіткі тут ціхая...» па рамане Барыса Васільева, а зусім не такая сакральная прыродная з'ява, як у Федарэнкі... Мы заўважылі, што творы беларускіх аўтараў валодаюць сілай, якая мае глыбокія карэнні ў роднай зямлі.

Умацаванне культурных і літаратурных кантактаў, камунікацыйнага функцыя мастацкага перакладу ў сучасным літаратурным працэсе асабліва важныя. Бачанне перакладчыкам нацыянальнай карціны свету найбольш прадукцыйнае ў аспекце дыялогу дзвюх і болей культур і літаратур.

Літаратурнае супрацоўніцтва было абумоўлена пэўнымі палітычнымі і гісторыка-культурнымі фактарамі, спецыфікай адносін паміж краінамі. Актыўны ўдзел кітайскіх русістаў-перакладчыкаў і літаратурнааўцаў дазваляе класіфікаваць дакладны партрэт беларускай літаратурнай творчасці і дапамагчы кітайскаму народу ў асэнсаванні сабе і наваколля праз узаемадзеянне з культурай іншых народаў.

Гутарыў Раман СЭРВАЧ

«Не губляйце вы веры ў паэта...»

Улыкбек Есдаўлет, які нарадзіўся ў 1954 годзе, — знакавая асоба не толькі ў сучаснай казахскай паэзіі. Сёння ён — выдатны прадстаўнік паэзіі Усходу ўвогуле, нашчадак найлепшых традыцый усходняга прыгожага пісьменства.

Старшыня Саюза пісьменнікаў Казахстана (з 12 сакавіка 2018 года), паэт адзначаны званнем «Заслужаны дзеяч Казахстана», з'яўляецца лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Казахстан у галіне літаратуры і мастацтва. З нядаўняга часу Улыкбек Есдаўлет — яшчэ і старшыня Саюза пісьменнікаў джуркскіх дзяржаў (устаноўчы з'езд арганізацыі прайшоў гэтай вясною ў Ташкенце, ва Узбекістане).

У 2006—2011 гадах пабачыў свет шасцітомны Збор твораў паэта. Творчасць майстра ўсходняй паэзіі добра вядома ў многіх краінах свету. Яго паэтычныя вышукі перакладзены на рускую, англійскую, узбекскую, іншыя мовы. І зараз мы прапануем увазе чытачоў пераўвасабленні вершаў Улыкбека Есдаўлета, якія здзейсніў на беларускую мову Генадзь Аўласенка.

Улыкбек ЕСДАЎЛЕТ

Антырэклама. Узор кіліма

Не, не прадам я свой кілім, не прадаецца ён, чытач, бо замест пражы слёзы ў ім, а ў расфарбоўцы — музы плач.

Мой лёс мяне не шкадаваў, задумкам не даваў хады, дашчэнту мары разбіваў, не дні, не тыдні, а гады.

Восць на арканы з маіх жыў цягнулі рукі чужакоў, а з думак, тых, якімі жыў, рабілі лямец зноў і зноў.

А нервы, што ў трывожным сне званамі пачыналі біць, куплялі гандляры ў мяне, каб з іх шнуркі для юрты звіць.

Кілім вясёлкай зіхаціць, чаруе фарбамі людзей, яго для вас жадаў зрабіць, ды восць не апраўдаў надзей.

Я ўзоры на кіліме тым сваёй самотай фарбаваў, таму і не прадам кілім, бо ўсёй душой здрадніўся з ім... А я душой не гандляваў!

Разбудзі мяне, мама, як раней, на святанні, Каб авечак у стэп выгнаць з самага рання, Так калісьці іх насвіў хлапчуком басаногім, Ну, а зараз хай будзе з дзяцінствам спатканне.

Прагуляюся босым па знаёмых мясцінах, Капляюш не вазьму, яго ў юрце пакіну. За атарай няспешина буду ісці спазаранку, Удыхаючы водар кавылію і палыну.

Вецер хай з валасамі маімі гуляе... Мама з юрты цішком на мяне пазірае. Мама, ты разумееш і сэрцам прымаееш Маю цягу, любоў да радзімага краю.

Як на стэпе я бегаў раней без аглядку, Ты і тады пазірала, каб было ўсё ў парадку. Мама, ты не хвалюйся, я хутка вярнуся, Толькі выцягну стрэмку, што трапіла ў пятку.

Ранішняя сцяжынка

Дыханне ранку твар мне студзіць, Конь п'е ваду з ракі ля студні. Знікаюць зоркі ў шэрым небе І хутка іх зусім не будзе.

Каня адводжу ад вады, Звіняць аброцьці і навады. Сцяжынка некуды імкнецца, Восць толькі б зразуець: куды?

Туман знікае на палях, Згасае зверху Млечны шлях. Так хутка надыходзіць ранак, А значыць: верціцца Зямля!

Над стэпам сонейка ўстае, Жаўрук свае рулады лье. Сцяжынка ў вадапой нырнула... Няўжо не ўбачу больш яе?

У вёдры набяру ваду, Каня дадому адваду. Хай знікла сцяжка ў вадапой, Я зранку новы шлях знайду.

Белы буран Алтая

Белы буран Алтая Шэсць дзён над зямлёй царуе. І самалёты ў доках, Як птушкі ў нэздах, сумуюць. І касы, на жаль, не працуюць...

Аэрапорт не прымае, Сядзяць пасажыры ў зале. І ўсё мацней шчыруе Белы буран Алтая... За што мне доля такая?!

Дарэмна мяне чакаеш, Самотна ў акно пазіраеш... Магчыма, мяне дакараеш?... Ды толькі віны я не маю. Белы буран Алтая Усё за нас вырашае...

Стары пень

Зялёным гаем, вузкай сцяжкай Праз лес хадзіць не ў навіну. А як стамлюся, то з усмешкай На пень прысяду, адпачну.

Каб слухаць птушак ічбабятанне, Нібы ў зачараваным сне.

З прыродай кожнае спатканне Спокой і радасць дорыць мне!

Паверце, я не раз дзівіўся Красой загадкавай лясной. Што ж зараз погляд мой спыніўся На пні, што ўстаў перада мною?

Не шапацець яму лістотай, Каб ветру вестку перадаць. І восенская пазалота З яго не будзе атапаць...

Іду, задумлівы без меры, А ў думках чорны пень стары... Піла, а можа быць, сякера — Яго адзіныя сябры.

Алтайскі мароз

Як толькі Месяц зачырванее, Каб сонкам святло сваё перадаць, Па небе імклівым возненным змеем Зорачцы-знічцы час праятаць.

Над светам пануе адна непрабудна Ноч-уладыка пад чорнай чалмой. Дрэвы ламаюцца з трэскам паўсюдна... Такое бывае марознай зімой.

А зверху зорак халоднае ззяненне І зімняга ветру стэлы палёт. У шчылінах гор ад змяркання да рання Рушыцца з хрумстам чарнюткі лёд.

Сабак вартавых прыцярушыла снегам, Ды просяцца ў юрту яны дарма. Сыны чабана на каньках са смехам Катаюцца, ім угамону няма.

А змрочныя сопкі насупілі бровы, За пазухай іх глуха выюць ваўкі. І Месяц вялізны, чырвона-барвовы, Па чорнаму небу плыве напярэці.

Пах мяты

Калі пах мяты ты ўдыхаеш, Па-над лагчынай ідучы, Усёй душою адчуваеш, Як росы-пацеркі ўначы Лісточкі мяты абдымалі Сваёй крышталёвай чысцінёй... Калі пах мяты ты ўдыхаеш, То маладзееш усёй душой.

* * *

Не губляйце вы веры ў паэта, Што, маўляў, ён за славай ляціць. Ён вам верхам адпловіць за гэта! Ну, а чым яшчэ творцу плаціць?

Адпускаяце паэта на волю, У няволі так цяжка спяваць! У паэта адказная доля: Ваши душы ад зла ратаваць!

І маўчаць яго не прымушайце, Не даводзіць да гора і слёз.

Лёс паэта не вырашайце! Неба вырашыць кожнага лёс! Неба хай разбіраецца з гэтым: Хто з нас добры, а хто ліхадзей!...

Ну, а ўсё ж: што патрэбна паэтам? Як наветра патрэбна паэтам, Каб іх вершы дайшлі да людзей!

Стэп

Наш стэп — далячынь без канца і без краю.

Тут ад мільгацення стамляецца час. Ён у прычэмаках ціхенька ў юрту ўпаўзае... Дзе ж адпачыць яму, калі не ў нас?

Час не пытае дазволу на тое, Ведае час, што гасціннасць у нас — Гэта адвечнае, гэта святое... Ты прытаміўся? Паспі ж крыху, час! Хай табе сняцца прыемныя сны! Час моцна спіць... Ды не спяць чабаны!...

Дажджлівая раница

Раница толькі расплюшчыла вочы, Як чорных хмарак шмат нападзюло. Дождж, пэўна, са мной пазнаёміцца хоча, Так кроплямі б'ецца ў акнонае шкло?

Пераадолеўшы сінюю рэчку (Хоць тое было даўным-даўно), Твой дом я тады адшукаў нарэшце, І гэтак жа шукаў табе ў акно. А зараз, калі і раку перайду, То ўжо не патраплю ў мінулыя дні. І, пэўна ж, дарогі ў твой дом не знайдзю?... Калі ж і знайду — там патухлі агні...

А дождж мне ўсё кроплі на вокны кідае, І вокны плачуць у мокрых цішы... А можа я сам, бо цябе ўспамінаю, Так плачу, што слёзы сцякаюць з душы!...

Сівізна на скронях

Мае скроні пакрывае сівізна. Так вяршыні гор пакрыты льдом і снегам. Дзе ж цяпер мая далёкая вясна, Дзе дзяўчаты, за якімі тады беаў?

Ды хіба я ўжо стары? Вядома ж, не! Хай вясна прайшла, ды летніх дзён навалом! Я ж джыгіт, і сілы шмат лічэ ў мяне, Не бяда, што сівізна на скроні пала.

Мне за трыццаць... То не ўзрост, а проста смех! Маладым дагэтуль лічаць аскакалы. А на скронях сівізна — як першы снег... Мне за трыццаць... Гэта многа альбо мала?..

Трыццаць год, Яны прыйшлі і адышлі... Успамінаў мне пакінулі даволі. Фарбаў белых не хапае на зямлі, Мы туды яшчэ прыбавім сваю долю!..

* * *

Чаму я радуся, толькі цябе ўбачу, То ад каханя да цябе майго, няйначай? І толькі стрэча наша скончыцца, адразу ж Табе я стрэчу новую прызначу!

Чаму я ў думках аб табе і днём і ноччу, І сэрца б'ецца, супакоіцца не хоча? Адна ты для мяне і ў думках, і ў спатканнях, Адна мае ты заспяляеш вочы!

* * *

У садзе шмат цюльпанаў і мімоз, Ды і дзяўчат прыгожых там нямала. Хацеў з табой парайцца ўсур'ёз. Ды толькі ты маўчаць мне загадала.

Што ж, загадала — значыць, памаўчым, Паслухаем, як салавей спявае. Няма каханя ў тых, хто без прычын Таропка ў садзе кветкі абрывае.

А нас з табой каханне не міне, Яшчэ адчужым мы яго павевы... Твая рука ў далонях у мяне, І салавей свае выводзіць спевы!...

Скульптурная купаліяна

Аблічка народнага паэта Бела-русці Янкі Купалы ўвасоблена ў мностве твораў беларускага мастацтва. Цудоўная галерэя партрэтаў створана жывапісцамі, аднак і ў савецкі перыяд, і ў сучаснасці хапала скульптараў, якія імкнуліся паказаць творцу дакладна і праўдзіва. Сярод мастакоў — Сяргей Селіханаў, Анатоль Анікейчык, Андрэй Бембель, Аляксандр Рыбкін, Аляксандр Анціпін. Галоўным жа творам скульптуры ў гэтым кірунку лічыцца помнік у мінскім парку імя Янкі Купалы, усталяваны ў 1972 годзе (скульптары Леў Гумілеўскі, Анатоль Анікейчык, Андрэй Заспіцкі; архітэктары Леанід Левін, Юрый Градаў).

Фота аўтара.

Леў Раберман, Марк Раберман «Янка Купала» (праект помніка Янку Купалу ў Радашковічах), 1957 г.

краязнаўчым музеі). Знакавы твор — «Янка Купала і Максім Горкі» (1948), прысвечаны сяброўскім сустрэчам пісьменнікаў. У свой час народны мастак Беларусі Аляксея Глебаў, асабіста знаёмы з Янкам Купалам, стварыў некалькі партрэтаў народнага паэта. У калекцыі музея зберагаецца некалькі работ аўтара 1940—1960-х гадоў. Яшчэ адна кампазіцыя, што прыцягвае ўвагу, — праект помніка ў Радашковічах. Скульптура Льва і Марка Раберманаў была ўсталявана ў 1957 годзе — тут таксама маецца цікавае фотапацвярджэнне, — але прастаяла нядоўга. Прычыны страты называюцца самыя розныя, як і варыянты, куды дзеўся помнік.

Тандэм Льва і Сяргея Гумілеўскіх зрабіў шмат намаганняў па ўвекавечанні памяці Янкі Купалы. Паасобку майстры стварылі вялікую колькасць тэматычных работ, як правіла, сімвалічных і запамінальных (згадаць хаця б манумент на магіле паэта, да стварэння якога спрычыніўся Леў Гумілеўскі). У экспазіцыі ёсць чуллівая кампазіцыя Сяргея

Фота аўтара.

Канстанцін Саломка «Жалейка. Янка Купала і пастушок».

Напамін пра вобраз Янкі Купалы ў скульптуры невыпадковы. Нядаўна ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адкрылася выстаўка скульптур «Выразаюць разьбяры». Назву часовай экспазіцыі традыцыйна далі радкі з верша паэта. Гэтым разам з «Маёй веры»: «Не веру ідалам паганым, // Што выразаюць разьбяры, // Бажкам не веру маляваным, // Што мажуць фарбай малары». Так ці інакш назва крыху збівае з панталыку — усё ж прадстаўлены скульптуры з розных матэрыялаў: гіпсу, дрэва, металу, бронзы... Стваральнікі музейнай экспазіцыі імкнуліся паказаць творчасць розных аўтараў, якія звярталіся да асобы народнага паэта.

Склалі новы праект работы з калекцыі музея, якая налічвае сёння 72 адзінкі захоўвання. Так, у часовай экспазіцыі прадстаўлена 15 скульптур. На адкрыцці выстаўкі, якая прэзентуе не толькі цікавыя скульптуры, але і каштоўныя здымкі, прысутнічалі Сяргей Гумілеўскі (адзіны сучасны аўтар) і Наталія

Шаранговіч, першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў. Апроч іншых, выступіў ансамбль флейты-стаў «Флюід» навучэнцаў Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі.

Вядома, што скульптурную купаліяну распачаў мастак Абрам Бразер, які яшчэ летам 1925 года з натуры выканаў бюст Янкі Купалы. На жаль, адзіным сведчаннем прыжыццёвага скульптурнага партрэта з'яўляецца фотаздымак з майстэрні мастака. Копія фотадакумента прадстаўлена ў экспазіцыі (арыгінал захоўваецца ў Віцебскім абласным

Фота з экспазіцыі ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы.

Львовіча «Янка Купала» 2021 года. Гэта не той традыцыйны партрэт знакамітага паэта, які па свеце вельмі шмат, і выстаўка гэта цудоўна ілюструе. (Яркі прыклад — тры бюсты Янкі Купалы, зробленыя ў 1980—1990-х гадах Уладзімірам Летуном, вучнем Аляксея Глебава і Андрэя Бембеля. Творы па фотаздымках узнаўляюць аблічча паэта ў маладосці і сталасці.) У творы Сяргея Гумілеўскага шмат асабістага, заўважна пераасэнсаванне вобраза, якое ў мастацтве падаецца неабходным.

Выстаўка «Выразаюць разьбяры» экспануецца да 10 мая. Наступным праектам Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы будзе прысвечанне зборніку «Шляхам жыцця». **Юўгенія ШЫЦЬКА**

Вернасць культурным традыцыям

У мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» завяршае працаваць выставачны праект «Яркія грані», прысвечаны 50-гадоваму юбілею з дня прысваення ўстанове адукацыі «Мінская дзяржаўная гімназія-каледж мастацтваў» статусу школы з мастацкім ухілам. Навучальная ўстанова — адна з майстэрняў сучаснага мастацтва нашай краіны. Лічыцца, што менавіта багатыя традыцыі, высокі ўзровень прафесіяналізму педагогаў і навучэнцаў зрабілі за гэтыя гады ўстанове адукацыі адной з найлепшых у Беларусі. У аснове мастацкіх работ навучэнцаў і педагогаў — вернасць культурным традыцыям, а таксама вяртанне да гістарычнага і нацыянальнага мінулага.

Выстаўка аб'яднала вельмі розных мастакоў: выпускнікоў, якія скончылі гімназію-каледж мастацтваў у розныя гады, педагогаў-мастакоў — захавальнікаў ведаў і мастацкага вопыту, а таксама работы сённяшніх таленавітых навучэнцаў, якія шукаюць уласны творчы шлях. Натуральна, што для кожнага ўдзел у падобным праекце — добрая магчымасць вярнуцца да вытокаў і прадеманстраваць свае напрацоўкі розных гадоў.

Уладзімір Шапавалаў «Стары свет», 2007 г.

У часовай экспазіцыі «Яркія грані» прадстаўлена каля 150 работ жывапісу і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Адрозніваюць на сябе увагу работы тых аўтараў, імёны якіх добра знаёмы айчынным гледачам. Маладая мастачка Юлія Мацура вельмі часта выступае са сваімі пейзажамі і нацюрмортамі на рэспубліканскіх выстаўках і фестывалях. Мэта яе традыцыйных сюжэтаў — паказаць унутраны стан асобнага чалавека, настроіць гледача на рэфлексію. Яе творы вылучаюцца найперш колерам, які, здаецца, не вельмі характэрны для беларускага рэалістычнага пейзажу. Юлія Мацура працуе над рамантычным вобразам роднага горада.

Любую выстаўку ўпрыгожаць работы Алесі Скорбагатай. Мастачка развівае рэалістычны жывапіс, імкнецца насыціць сюжэты індывідуальнымі падтэкстамі, прадеманстраваць новае прачытанне вядомага, дадаць у яго рамантычнае ці гумарыстычнае гучанне. Нечаканы вобраз, цікавае сумішчэнне, арыгінальны сінтэз — Алесь Скорбагатай імкнецца прынесці ў мастацтва штосьці новае, хоць і абапіраецца на класічную еўрапейскую школу жывапісу. Галоўнае, што прываблівае публіку ў творчасці мастачкі, — стыль, які характарызуецца карпатлівай прапрацоўкай дэталяў, выдатнымі каларыстычнымі рашэннямі, дасканалай кампазіцыяй. Дарэчы, на выстаўцы «Яркія грані» прысутнічае толькі адна работа таленавітай вядучыні Мінскай гімназіі-каледжа мастацтваў — «Вячэрні нацюрморт» 2005 года. Дзякуючы яму відаць, што да таго, як знайсці ўласны почырк, Алесь Скорбагатай добра паказала сябе ў іншых напрамках, хоць заўсёды эксперыментавала з нацюрмортам.

Фрагмент экспазіцыі.

Побач змешчана графіка вядомых сёння мастакоў Усевалода Швайбы і Лізаветы Пастушэнькі, якім уласціва пэўная брутальнасць. Гэта адны з нямногіх твораў на выстаўцы, аўтары якіх канцэнтруюцца на змесце, імкнучыся расказаць нетрывіяльную гісторыю. Перамешваюцца рытміч і міф, рэальнасць і сюр, у якіх неабходна адшукаць схаваныя коды.

Апошнім часам ярка заўяўляе пра сябе Марыя Сыржавш, якая штотарз прэзентуе гледачу своеасаблівыя віртуальныя падарожжы па Беларусі. Летуценнасць, уласцівая характару асобнага чалавека і, мабыць, самой творцы, і настальгію, з якой аўтар глядзіць на свет, мастачка пераносіць у свае сюжэты. На выстаўцы Марыя Сыржавш прадставіла чаканую для гледача вандроўку ў мінулае — у прамым сэнсе. Аднайменны праект 2019 года — гэта тэматычны календар з гістарычнымі постацамі і мясцінамі. Невыпадкова спыняем сціплы агляд на творчасці гэтага аўтара. Яна, як і большасць мастакоў на выстаўцы «Яркія грані», цікавіцца ў асноўным мінулым, а не сучаснасцю ці будучыняй, з прыхільнасцю ставіцца да традыцый школы айчыннага мастацтва і шануе культурную спадчыну краіны. Гэта і імкнуліся паказаць стваральнікі выставачнага праекта.

Вольга Літвін. Фрагмент праекта «Азбука Беларусі», 2022 г.

Юўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Беларуская тэатральная сцэна яшчэ з часоў езуіцкага школьнага тэатра ведае пастаноўкі паводле экзатычнага амерыканскага матэрыялу. Нярэдка падобныя відовішчы ўзніклі як адказ на аналагічныя практыкі ў блізкіх краінах. Гэтаксамі і спроба інсцэнізацыі «Спеу аб Гаяваце» рабілася па расійскіх слядах. Не рэалізаваная ў гэтай спевакцэ, яна, апроч іншага, уносіць рысы ў карціну беларусізацыі. Некаторыя дэталі пастаноўкі адлюстраваны ў лістах ад вядомых актрысы і мастацтвазнаўца...

На гастрольнай афішы БДТ-2 сярод работ, «якія тэатр мае паказаць на працягу бягучага сезона» 1927—1928 гг., называлася пастаноўка «Гаявата» М. Агнёва. У 8-м нумары часопіса «Полымя» за 1928 г. у «Хроніцы беларускай культуры» паведамлялася, што пасля «некаторых перашкод» БДТ-2 «асталяваўся» ў Гомелі, дзе збіраецца прабыць да пачатку сакавіка наступнага года. Пералічваюся рэпертуар і п'есы, над якімі ішла работа: «Мяркуецца ў гэтым годзе скончыць таксама

павёў калектыў «па шляху сапраўднага савецкага тэатра».

У спробе распрацоўкі гэтага эпізоду істотна дапамог мастацтвазнаўца Уладзімір Мальцаў. Гэта адзін з самых інфармацыйна канкрэтных з нашых рэспандэнтаў (не толькі ў пытанні пра «Гаявату»), хаця таварыства спачатку ўспрыняў або памылкова назваў у адказе на наш ліст як «індзейскае».

«Паважанае беларуска-індзейскае [так!] таварыства, у адказ на ваш ліст паведамляю:

Стэфанія Станюта, 1920-я гг.

Жадаем Вам здароўя і поспехаў у творчасці» (БІТ № 15, 18.01.1990 на адрас Тэатра імя Я. Купалы: Мінск, Энгельса, 7, у той жа дзень і туды ж быў і ліст да М. С. Бялінскай).

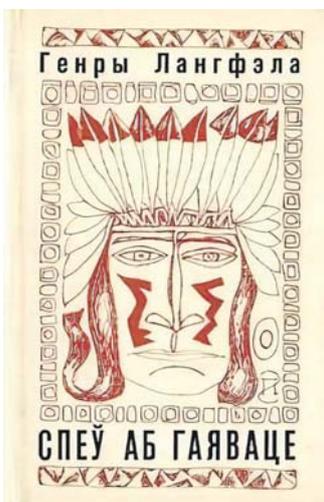
«Паважанае тавар[ыст]ва беларуска-індзейскай сувязі!

На жаль, нічога істотнага для вас я скажаць не магу адносна пастаноўкі ў тэатры Беларуска-Індзейскага 2-га тэатра «Песнь о Гаявате». Помню, што паэму мы прачыталі. Паэма чужоўная. А вось хто павінен быў быць рэжысёрам, хто павінен быў выканаць, не помню. І ці быў пераклад? Помню толькі, што я павінна была выканаць ролю Накоміс.

Шкадую, што не магу вам што-небудзь падаказаць.

З павагай
С. Станюта [як роспіс]
8/ІІ 1990 г.» (заветны адрас на канверце: Мінск, Тэатр Янкі Купалы).

Індзейцы на беларускай сцэне

Вокладка выдання «Спеу аб Гаяваце» 1969 г. у перакладзе А. Кулішова.

«Гаявату» Агнёва (Мікалай Агнёў, сапраўднае прозвішча — Розанаў, рускі п'сьменнік і педагог).

Факт работы над інсцэніроўкай паэмы Г. Лангфэла «Спеу аб Гаяваце» адзначаецца ў акадэмічнай «Гісторыі беларускага тэатра», дзе часткова тлумачыцца прычына таго, чаму спектакль не адбыўся. Малады калектыў з цікавасцю працаваў над «Гаяватай»,

«Гаявата» рэпетаваўся ў БДТ-2 у 1927 годзе пад кіраўніцтвам мастацкага кіраўніка тэатра Сурэна Хачатурава. Спектакль не быў выпушчаны. У вядомых мне рэцэнзіях і інш. матэрыялах (у т.л. архіўных) надрабязных звестак аб рэпетыцыях гэтага спектакля, яго задуме, мастацкім раішэнні не змяічаецца. З невялікага артыкула «Беларускі Другі дзяржаўны тэатр», апублікаваным у зб. «Тэатральна-дэкарацыйнае мастацтва ў СССР. 1917—1927. Выстаўка ў залах Акадэміі мастацтваў. Ленінград», выпушчаным у 1927 г. у Ленінградзе камітэтам выстаўкі, можна атрымаць наступную інфармацыю: «Гаявата» — вопыт спектакля для моладзі, наст. — С. І. Хачатурава. Па замове БДТ-2 да п'есы напісаная музыка маскоўскім кампазітарам Шэншыным (стар. 332).

Былы студыйцы, якія жывуць цяпер у Мінску, аб рэпетыцыях «Гаяваты» нічога не памятаюць. Іх хатнія тэлефоны: Бялінская Марыя Сяргееўна [...]. Станюта Стэфанія Міхайлаўна [...]. Шынько Лідзія Пятроўна [...] п. Ждановічы, Мінская вобл. Інтэрнат персанальных пенсіянераў, корп. 3, кв. 13.

Многія пералічаныя вамі артысты праз 2—3 гады пасля заканчэння беларускай студыі ў Маскве пайшлі з тэатра і змянілі прафесію. Розны час на сцэне працавалі толькі: Сцяпан Скальскі (Віцебск, Мінск), жонка ягонага — Ірга Бялая (актрыса БДТ-2, пераехала ў Амерыку), Сянько (Віцебск, жонка М. Міцкевіча), Віктар Тышкевіч (Мінск), Люба Гітнер

Адрасант закрануў адно істотнае пытанне — музыку. Вядома, што маскоўскі кампазітар ужо меў музыку да расійскай пастаноўкі «Гаявата, правядыр іракезаў» (каля 1923 г.). Аднак у публікацыі, якую

Як бачым, хаця Стэфанія Міхайлаўна не лічыла, што можа дапамагчы і даць звесткі па сутнасці пытанняў, яна дала звесткі пра сваю ролю і прачытанае паэмы.

Трупа БДТ-2, 1928 г.

цытуе Мальцаў, пішуць, нібыта музычнае суправаджэнне замаўлялі з Беларусі. Згаданы ў лісце малавядомы музычны дзеяч Аляксандр Шэншын (1890—1944) заслугоўвае асобнай увагі — як удзельнік беларуска-індзейскай сувязей: «У 1921—1925 гг. загадваў музычнай часткай Маскоўскага тэатра для дзяцей, а таксама з'яўляўся дырыжорам аркестра гэтага тэатра. Прыкладна ў той жа час працаваў у рэдакцыі часопіса «Современная музыка». З 1922 да 1929 года выкладаў музычна-тэарэтычныя прадметы спачатку ў Маскоўскай кансерваторыі (1922—1924), затым — у Музычным тэхнікуме імя А. М. Скрабіна (1924—1929)».

Мы звярнуліся да актрысы Станюты і Бялінскай. Стэфанія Станюта ў 1990 г. ужо не памятала імёны выканаўцаў, рэжысёра і «ці быў пераклад» (яго зрабіў Міхайла Грамыка), але паведаміла, што паэму акцёры прачыталі і ёй дасталася роля Накоміс.

«Стэфанія Міхайлаўна! Адважаемся звярнуцца да Вас па вельмі важным для нас пытанні. Былі б надзвычай удзячны за адказ, нават самы лаканічны. Сутнасць справы можна раскрыць каротка: спроба інсцэнізацыі С. Хачатуравым і трунай БДТ-2 паэмы Г. Лангфэла «Спеу аб Гаяваце» («Гаявата»). Што б Вы маглі прыгадаць? Кожнае слова ўспамінаў сучасніка і, магчыма, непасрэднага удзельніка вельмі цікавае і каштоўнае для нас. Хто з артыстаў браў асабліва актыўны ўдзел у тым пачынанні? Няхай не бянтыжыць Вас наша шчырае перакананне: калі б стаў магчымы беларускі спектакль з жыццямі індзейцаў (або фільм-вестэрн), то, безумоўна, Вы чужоўна выканалі б ролю індыйкі.

Адказу ад народнай артысткі БССР Марыі Сяргееўны Бялінскай (22.07.1906, Магілёў — 3.05.1990), якая памерла менш чым праз чатыры месяцы пасля ліста да яе, мы так і не атрымалі: «Даруйце, калі ласка, што турбуем Вас, але мы не ведаем, да каго з ветэранаў БДТ-2, акрамя Вас, С. М. Станюты і Л. П. Шынько, можна яшчэ звярнуцца па нашым пытанні».

Напэўна, Ва памятаеце спробу інсцэнізацыі «Гаяваты» ў 1927-8 гг.? Ці не прымалі Вы ўдзел у гэтым пачынанні? Што Вы можаце прыгадаць пра яго?»

У цэлым, можна канстатаваць, што ў гісторыі з «Гаяватай» на беларускай сцэне больш пытанняў, чым адказаў.

Алесь СІМАКОЎ

Даведка «ЛіМа»

Драматычная паэма ў чытарох дзеях Мікалая Агнёва «Гаявата — правядыр іракезаў», якая была пакладзена ў аснову няздзейснай пастаноўкі БДТ-2, напісаная аўтарам паводле паэмы Генры Лангфэла «Спеу аб Гаяваце» ў рускім перакладзе Івана Буніна. Прэм'ера «Гаявата — правядыр іракезаў» адбылася 29 студзеня 1923 года ў Маскоўскім тэатры для дзяцей (цяпер Расійскі акадэмічны Маладзёжны тэатр). Вядома, што спектакль працягласцю дзве з паловай гадзіны прайшоў 94 разы. Захаваліся таксама імёны выканаўцаў галоўных роляў. Так, ролю вярхоўнага правядыра іракезаў Гаяваты выканалі Леанід Валдзін і Аляксандр Андэрс, а яго маці Німушу — Ганна Мая.

Сцэна са спектакля «Гаявата — правядыр іракезаў» Маскоўскага тэатра для дзяцей, каля 1923 г.

але з-за канфліктаў паміж дырэкцыяй і мастацкім кіраўніком С. Хачатуравым апошні звольніўся з тэатра, і пастаноўка не была завершана: «Не ўсе яшчэ ў калектыве як след разумелі неабходнасць рашучых перамен у рэпертуарнай палітыцы і ў некаторых творчых прынцыпах. На дапамогу прыйшлі кіруючыя арганізацыі». Наркамасветы БССР прапаноўваў абнавіць рэпертуар сучаснымі п'есамі, «выкарыстаць» перакладны рэпертуар тэатраў РСФСР і УССР, замяніць мастацкага кіраўніка — каб той

(Віцебск), Рагавенка (некіі час сядзеў у турме за нацыяналізм, затым вярнуўся ў Віцебскі тэатр), Бялінскі (працаваў на эстрадзе, з'ехаў у Ленінград).

Усе яны, са слоў М. С. Бялінскай, ужо памерлі. За атрыманнем больш падрабязнай інфармацыі рэкамендуем вам звярнуцца ў Віцебскі тэатр, а таксама прагледзець дадаткі (анатаваны паказальнік на персаналіям) у 3-х томнай Гісторыі Беларускага тэатра, выпушчанай ІМЭФ АН БССР у апошні час» (6/д, штэмпель 21.02.1990).

«...Кожны даследчык — усяго толькі звяно ў назапашванні ведаў... І з гэтага погляду таксама важна пачаць з шляхамі, якія прыводзяць да адкрыццяў, зафіксаваць непазбежнасць у кожным пошуку няўдачы. Пытаннімі гэтымі будуць займацца даследчыкі і пасля нас. Расставім для іх дарожныя знакі».

Генадзь Кісялёў

Навуковы форум у гонар Генадзя Васільевіча Кісялёва — гісторыка літаратуры, пісьменніка, археографа, крыніцазнаўцы, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа — чарговы раз сабраў даследчыкаў. Арганізатарамі канферэнцыі выступілі Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі і Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

гістарычных навук Станіслаў Юрэцкі падкрэсліў важнасць «Кісялёўскіх чытанняў» для навуковай супольнасці і пажадаў плённай працы ўдзельнікам форуму.

З натхняльнай прамовай аб значнасці навуковага набытку Г. Кісялёва, неабходнасці працягу яго справы, а таксама важнасці творчай спадчыны А. Міцкевіча, У. Сыракомлі і В. Дуніна-Марцінкевіча ў беларускім культурным кантэксце выступіў дырэктар Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, акадэмік, доктар гістарычных навук, доктар архітэктуры, прафесар Аляксандр Лакотка.

Новых адкрыццяў удзельнікам чытанняў пажадаў дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар Іван Саверчанка, які падкрэсліў ролю літаратуры ў фарміраванні

Выступае Аляксандр Лакотка.

беларускага літаратурнага манифеста. Інеса Баўтрэль паразважала аб уплыве Адама Міцкевіча на беларускую санетыку другой паловы XX стагоддзя. Вобраз Адама Міцкевіча ў сучаснай беларускай паэзіі разгледзела Таціяна Барысюк.

Зміцер Дрозд звярнуў увагу на этапы стварэння біяграфіі Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, праблемы і перспектывы новых даследаванняў. Пераемнасць традыцыйнай паэты ў творчасці Цёткі прасачыла Дарыя Карчашкіна. Юлія Масарэнка прааналізавала вершаванае апавяданне В. Дуніна-Марцінкевіча «Літаратарскія клопаты», паразважала над жанравым вызначэннем твора і яго аўтабіяграфічнай асновай. Асаблівасці трансфармацыі вобраза селяніна ў літаратуры Беларусі другой паловы XIX стагоддзя вызначыў Ігар Запрудскі, у тым ліку на матэрыяле твораў В. Дуніна-Марцінкевіча. Віктар Жыбуль разгледзеў літаратура-

Па «дарожных знаках» Генадзя Кісялёва

20 красавіка адбыліся III Кісялёўскія чытання «На раздарожжы: рознаскіраваныя дыскурсы ў беларускай літаратуры XIX—XX стст.», прымеркаваныя да 225-годдзя Адама Міцкевіча, 215-годдзя Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча і 200-годдзя Уладзіслава Сыракомлі.

Генадзь Кісялёў — даследчык беларускай літаратуры, гісторык грамадскай думкі на Беларусі ў XIX ст., дзякуючы якому шырока адкрыліся акалічнасці жыцця і творчасці Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Паўла Шпілеўскага, Арцёма Вярыгі-Дарэўскага, Ялегі Францішка Вуля, Яна Чачота, Францішка Багушэвіча і многіх іншых знакавых постацей. Асобнае важнае месца займаюць працы Г. Кісялёва, прысвечаныя атрыбуцыі паэм «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе». Плён росшукаў навукоўца мае сваё адлюстраванне ў грунтоўных працах «Сейбіты вечнага» (1963), «3 думай пра Беларусь» (1966), «Загадка беларускай «Энеіды»» (1971), «Пачынальнікі» (1977, 2003), «Героі і музы» (1982), «Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча» (1988), «Ад Чачота да Багушэвіча» (1993), «Радаводнае дрэва» (1994), «Марцінкевіч герба Лебедзь: Дакументы і матэрыялы пра класіка беларускай літаратуры XIX ст. Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча», «Смак Беларуска» (2013) і інш.

Першыя «Кісялёўскія чытання», прысвечаныя 90-годдзю Генадзя Васільевіча, праходзілі ў фармаце камернай канферэнцыі для адмыслоўцаў, вузкіх спецыялістаў па тэмах, якімі займаўся даследчык, у сценах літаратурнага музея імя Пятруся Броўкі, аб'ядноўваліся тэмай «Таямніцы XIX стагоддзя» і налічвалі каля дзясятка выступленняў. Увесну 2022 года наступныя, якія прыняла Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа НАН Беларусі, былі прымеркаваны да 200-годдзя романтизму ў літаратуры Беларусі, мелі падтытул «Навуковыя чытання», пашыраліся колькасцю выступоўцаў і экспазіцыяй, арганізаванай аддзелам рэдкіх кніг і рукапісаў (цяпер — Цэнтр даследаванняў старадрукаў і рукапісаў).

У гэтым годзе месца сустрэчы не змянілася, а ў праграме было заўважна больш за 60 (!) выступленняў даследчыкаў з Беларусі, Расіі, Іспаніі і Польшчы. Удзельнікі і слухачы з замежжа і рэгіёнаў, а таксама ўсе, хто па нейкіх прычынах не прысутнічаў, змаглі далучыцца да канферэнцыі анлайн праз платформу Zoom у рэжыме рэальнага часу дзякуючы тэхнічнаму забяспечэнню бібліятэкі (варта адзначыць, што і незвычайнае адкрыццё, і выступленні ў секцыях мелі магчымасць паслухаць не толькі навукоўцы, але і настаўнікі і бібліятэкары).

Чытання адкрыліся ўрачыста з прывітаных слоў гаспадароў канферэнцыі. Дырэктар Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа, кандыдат

нацыянальнай самасвядомасці грамадства, неабходнасць пашырэння кнігі і асветы сярод моладзі. Даследчык прадставіў адно з апошніх выданняў, да якога спрычыніўся, — том выбраных твораў Ядвігіна Ш. Як адзначыў І. Саверчанка, на творчасць пісьменніка літаратура XIX ст. паўплывала самым непасрэдным чынам.

Куратар, мадэратар, ідэйны натхняльнік «Кісялёўскіх чытанняў», доктар філалагічных навук, загадчык аддзела тэорыі і гісторыі беларускай літаратуры Інстытута літаратуразнаўства НАН Беларусі Ганна Кісліцына падрабязна распавяла аб задуме правядзення канферэнцыі і яе гісторыі, аб выбары тэм і навуковых аб'ектаў, падзялілася ўспамінамі пра стасункі і супрацу з Генадзем Васільевічам Кісялёвым.

выданняў, якія ім прысвечаны — пачэснае месца занялі кнігі Генадзя Кісялёва. Пра экспазіцыю падрабязна распавяла загадчык сектара абслугоўвання Надзея Слукі і навуковы супрацоўнік аддзела кнігазнаўства Алена Дзенісенка.

Працягнулі мерапрыемства чатыры кніжныя прэзентацыі. «Нарысы па гісторыі беларускага літаратуразнаўства» прапанавалі ўвазе прысутных супрацоўнікі аддзела тэорыі і гісторыі беларускай літаратуры Яўген Гарадніцкі, Ганна Кісліцына і Алена Карп. Гісторык Сяргей Грунтоў прадставіў кнігу «Фатаграфія і культура памаяў ў Беларусі ў другой палове XIX — пачатку XXI ст.». Аб працы над выданнем «*Epitaphium II: пахавальная культура народаў Вялікага Княства Літоўскага*» раскажаў гісторык і архівіст Дзяніс Лісейчыкаў.

знаўчае асэнсаванне жыцця і творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча ў працах Адама Бабарэкі. Ацмётнасці творчых і жыццёвых узаемадачынненняў Уладзіслава Сыракомлі і Зоф'і Тшашчоўскай з Манькоўскіх (псеўд. Адам М-скі) на матэрыяле ліставання паэткі заўважала Марына Варабей.

Даклады ўдзельнікаў канферэнцыі не абмежаваліся толькі постацямі юбіляраў. Вячаслаў Мартысюк разгледзеў літаратуразнаўчую спадчыну Івана Навоіча. Праблему атрыбуцыі зборніка «Успаміны старога ліцвіна» (1860) узяў студэнт філалагічнага факультэта БДУ Глеб Лявонцёў. Дзмітрый Вінаходаў, дацэнт Санкт-Пецярбургскай асацыяцыі беларусістаў, рэканструяваў храналогію біяграфіі Яна Баршчэўскага. Даследчыца Ірына Бурдзялёва звярнулася да вызначэння жанравай гібрыднасці кнігі І. Яцкоўскага «Аповесць з майго часу, альбо Літоўскія прыгоды», а Алена Манкевіч разгледзела ўвасабленне палескіх рэалій пачатку XIX стагоддзя ў падарожным нарысе Юзафа Ігнацы Крашэўскага «Пінск і Піншчына». Доктарант Універсітэта Ла Лагуна (Іспанія) Наталія Астрэйка звярнулася да жаючага сентыменталізму ў беларускай і іспанскай літаратуры XIX ст.

Традыцыйна прагучалі выступленні, прысвечаныя навуковаму набытку Генадзя Кісялёва і ўспаміны пра яго. Напрыклад, прафесар Варшаўскага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук Мікола Хаўстовіч прачытаў даклад «Загадка Генадзя Кісялёва: Юльян Мрочак», а бібліятэкар Дзмітрый Давідоўскі распавёў пра Генадзя Кісялёва-чытача.

Секцыяныя выступленні суправаджаліся дыскусіямі. За падвязненнем вынікаў удзельнікі абмеркавалі ход канферэнцыі, адзначылі цікавыя тэмы, якія былі ўзняты і агучаны. Ганна Кісліцына падзякавала ўсім, хто змог далучыцца да форуму. Словы пашаны прагучалі для супрацоўнікаў ЦНБ НАН Беларусі і за прапанаваную ўжо ў другі раз пляцоўку, і за тэхнічнае суправаджэнне, у тым ліку, магчымасці візуалізацыі і анлайн-трансляцыі, і за грунтоўную выставку і неацэнную дапамогу ў арганізацыі (асабліва было падкрэслена адзінства афармлення матэрыялаў па канферэнцыі — банераў, праграм, запрашэнняў). Напрыканцы, ужо ў зусім нефармальнай размове, многія падтрымалі думку, што падобныя вузкасцыялізаваныя мерапрыемствы — рэдкая з'ява і вельмі патрэбная, таму варта працягваць.

Кацярына ЦІМАНОВІЧ
Фота Марыны ВАРАБЕЙ

Фрагмент часовай экспазіцыі.

Ганна Кісліцына прыгадала, як у другіх чытаннях браў удзел Серж Мінскевіч і на іх ужо меў планы на наступныя, але ўлетку 2022 года аднаго з самых плённых перакладчыкаў і даследчыкаў творчасці Адама Міцкевіча не стала. Прысутныя ўшанавалі памяць Сержа Мінскевіча хвілінай маўчання.

Адзначым, што да чытанняў была прымеркавана вялікая, яскравае кніжная выстаўка з фондаў Цэнтра даследаванняў старадрукаў і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі, якая складалася з выданняў XIX стагоддзя твораў А. Міцкевіча, В. Дуніна-Марцінкевіча, У. Сыракомлі (у тым ліку прыжыццёвыя, некаторых — з аўтаграфамі аўтараў), а таксама з навуковых

Літаратуразнаўца Наталія Бахановіч распавяла аб сваёй манаграфіі «Абліччы Іншага ў шматмоўнай літаратуры Беларусі XIX стагоддзя».

Матэрыялы чытанняў шматбакова ахапілі ўвесь абсяг XIX стагоддзя — у гісторыка-літаратурным і тэарэтычным аспекце, а таксама дазволілі прасачыць рэцэпцыю спадчыны пазамінулага стагоддзя ў XX—XXI стст. Напрыклад, Ірына Багдановіч распавяла аб Адаме Міцкевічу як адрасце вершаў Антонія Эдварда Адынца. Новым важным знаходкам, звязаным з радаводам паэта прысвяціў даклад Зміцер Юркевіч. Ганна Кісліцына актуалізавала тэму рамантычнасці Адама Міцкевіча і традыцый

Залатакудрая Агмунда

Як вядома, Кіеўская Русь ніколі не існавала. Гэтае паняцце ўвядлі гісторыкі для абазначэння раннефеадальнай старажытнарускай дзяржавы славян, што складалася ў другой палове IX — першай палове X стагоддзя і як адносна адзіна існавала да пачатку XII стагоддзя. Адна з каларытных постацей гэтага часу — Рагнеда. Праславіліся і яе дзеці. Але ні ў адным летапісе паняцця Рагнеды не напаткаеш. Зрэдку сустракаеш «Рагваложыя ўнукі». Асабліва глыбокі след у гісторыі пакінуў сын Рагнеды і Уладзіміра — Яраслаў Уладзіміравіч. Нашчадкаў яго навукоўцы называюць Яраславічамі. А хіба горш Рагнедзічамі? Ва ўсіх іх кроў не толькі маці, але і бабулі... У славян жа асабліва шанавалася жанчына, дзякуючы якой і прадаўжаўся людскі род. Ды і сёння ў некаторых народаў на першае месца ставяць менавіта жанчыну-маці, а не бацьку. Калі б Рагнеда магла заспець у жывых сваіх нашчадкаў, танарылася б не толькі мужчынамі. Праславіліся і яе ўнучкі. Анастасія была венгерскай каралевай, Ганна — французскай, а малодшая Лізавета — нарвежскай. Мяркую, што пра кожную з іх цікава даведацца. Яны частка і нашай гісторыі.

Ганна пачакае

У старэйшай Анастасіі былі больш прыязныя адносіны з бацькам, вялікім князем кіеўскім Яраславам Уладзіміравічам, чым з маці, шведскай прынцэсай Інгігердай. Абое вельмі любілі кнігі. Нездарма ён увайшоў у гісторыю як Яраслаў Мудры. Гэта зблізіла яе і са святаром Ларыёнам, таксама вялікім кніжнікам, які нёс службу ў Бераставе, нападальку ад Кіева. Ды хутка ўсё меней наведвалася ў Бераставу. Прычынай усяму стала з'яўленне пры кіеўскім двары венгерскага каралевіча Эндрэ (ёсць і варыянт Андраш) са сваім братам Левентам.

Яны былі выгнаннікамі. Першы венгерскі кароль Іштван за тое, што іх бацька Вазула прэтэндаваў на прастол, загадаў асяліць яго і заліць у вушы расплаўленае волава. Русь браты выбралі невыпадкова. Сястра Яраслава Уладзіміравіча Прадслава была жонкай венгерскага караля Ласла Лысага. Абодва маладыя, энергічныя, але таварыска і прыгажожы асабліва вылучаўся Эндрэ, што і прыцягнула да яго ўвагу Анастасіі.

Адбылося гэта ў 1024 годзе, бо ў 1024-м нарадзілася сястра Анастасіі Ганна, а малодшая Лізавета — пасля яе. Бянтэжыла яе толькі тое, што браты не ўмелі ні чытаць, ні пісаць, бо ў іх краіне мова ў пісьмовым варыянце ўвогуле не існавала. — Буду вучыць вас чытаць нашы кнігі, — сказала ім.

— Правільна, — пагадзіўся Эндрэ. — Хто ведае, як доўга мы тут затрымаемся. З братаў Яраслаў Уладзіміравіч асабліва палюбіў Эндрэ, таму захацеў ажаніцца на Ганне. І вельмі здзівіўся, калі пачуў ад яго:

— Князя, я ж кахаю Анастасію!
— Анастасію? — разгублена перапытаў ён. Канешне, разумеў, што яго слова — закон. Толькі Эндрэ так падабаўся яму, што вырашыў паддаць ёй.

— Не гаруй, што-небудзь прыдумаем...
У няпэўнасці Эндрэ знаходзіцца да 1046 года. У Венгрыю адбыўся чарговы дзяржаўны пераварот. Калі паўстала пытанне аб будучым каралі, успомнілі пра сыноў Вазулы. Прастол прапанавалі Эндрэ як старэйшаму.

— Віншую, зяцёк, — Яраслаў Уладзіміравіч не хаваў радасці. — Адна за цябе... — Пачуўшы гэта, Эндрэ напружыўся. — А ж казаў табе, што-небудзь прыдумаем.

Золата асаблівага колеру

Стаяла ранняя вясень, калі Анастасія і Эндрэ сабраліся ў дарогу. Тая чудоўная часіна, калі яшчэ доўга да бабінага лета і прырода знаходзіцца на мяжы пераходу з аднаго стану ў другі. Паранейшаму днём шчодрэ грэла сонца, а надвечоркі хоць і былі халаднаватыя, усё адно за ноц паветра (ды і зямля таксама) не паспявалі моцна астынуць, таму раніцой усё наваколле зноў ахувала цяпляны. Аб тым, што вясень гатова вось-вось заявіць аб правах гаспадыні, нагадвала хіба што першая пазалота на дрэвах. Яны, як кінучы вокам, стаялі ў спалучэнні двух колераў — зялёнага, што ахопліваў лістоў ледзь не цалкам, і жоўтага, які, прагнуўчы прыйсці яму на змену, пажадлівым

языком паспеў ужо сям-там пакласці свае прыкметныя мазкі.

У Венгрыю Анастасія ехала не толькі з велізарным багажом, што складаўся як з самага неабходнага ў дарозе, так і з таго, без чаго не абсыціся па прыездзе. Уззяла з сабой найбольш дарагія для сябе рэчы, якія пастаняна будуць нагадваць аб Радзіме. І, канешне, прыхапіла шмат кніг. Хацела па прыездзе стварыць у каралеўскім палацы бібліятэку. Была ўпэўнена, што знаёмства з імі (быць таго не можа, каб пры двары не знайшлося тых, хто ўмее чытаць!) цягам часу падштурне і венграў да стварэння ўласнай пісьменнасці.

Перад дарогай прагуляліся з Эндрэ па мясцінах, якія яны памталі з маленства. Ростань вабіла адчуваннем новага жыцця, ды выклікала сум. Гэта не прайшло незаўважаным для Эндрэ.

— Агмундачка мая, што з табой? — ён памкнуўся абняць яе, але дзяўчына адскочыла.

— Каго гэты ты прыгадаў? Неякую... Эндрэ ажно прысеў ад смеху:

— Забыўся табе сказаць, што Анастасія па-венгерску азначае Агмунда.

— Праўда? А я падумала, што...
— Глядзі! — вочы яго нечакана напуўніліся здзіўленнем. Ён паказаў на вялікую гару, што ўзвышалася над лесам. — Уся золатам пакрытая. Яна, як і ты...

— Хочаш сказаць, што старець пачынаю?

— Колер тваіх валасоў такі ж залацісты, як і гэты вясеньскі лес.

— Яны ў мяне рыжаватыя...
— Не рыжаватыя, — паправіў яе Эндрэ, — а залацістыя. І ты для мяне... Ведаеш хто?

— Адкуль мне ведаць?

— Ты для мяне залатакудрая Агмунда.

Анастасія.

Тым больш што наперадзе чакалася караннацыя. Аднак і ў далейшым не было спакою. Эндрэ двойчы давялося разбірацца з адным з прэтэндэнтаў на прастол. А тут нечакана актывізаваў свае дзеянні яго родны брат Бэла, які доўгі час знаходзіўся ў Польшчы. Па вяртанні на Радзіму спачатку паводзіў сябе спакойна, але потым вырашыў прэтэндаваць на карону.

Што рабіць Эндрэ, як ні дзіўна, падказала яна, Агмунда Залатакудрая — так яе называлі многія. Аказалася неаблігім палітыкам. Знайшла выйсце, як паводзіць сябе ў гэтай сітуацыі. У іх сям'і падрастаў сын Шалман, а ў германскага імператара Генрыхы III была дачка Юдзіт. Каб зацікавіць яго, яна прапанавала лен.

— Што ты сказала? — не зразумеў Эндрэ.

— Лен, — патлумачыла Анастасія, — калі Венгрыя стане тэрытарыяльнай адзінкай Баварыі.

Эндрэ абурўся:

— Я Радзімай не гандлюю!

— Нічога страшнага, — супакоіла яна мужа, — Паводле лена, ты застанешся каралём, а Генрых будзе абараняць нашы інтарэсы, як і свае.

Шмат добрага, калі б не вайна

Весткі аб тым, як шмат робіць Агмунда Залатакудрая для Венгрыі, да Генрыхы III ужо даходзілі. Яна паспрыяла, каб у краіне ўзяліся за напісанне яе гісторыі «Дзеянні венграў». Эстэргом непазнавальна змяніўся. Калі Эндрэ ўбачыў, што яна сумуе па Радзіме, купіў ёй замка, які б «быў бліжэй да Русі». Сёння гэта на тэрыторыі Славакіі. Анастасія была праваслаўнай. Ён жа — каталіком. Аднак на рэлігійнай аснове ў іх ніколі не было спрэчак. Калі яна захацела аказаць дапамогу сваім аднаверцам, пабудаваў манастыр ў Вышаградзе і Тормаве. Убачыўшы яе, германскі імператар пракіянуўся сімпатыяй. Заўважыў і тое, наколькі яна разумная жанчына. Дагавор аб лене быў падпісаны, а Юдзіт заручылася з Шалманам.

Ды Бэла ад барацьбы за ўладу не адмовіўся. Хто ведае, як усё б складалася, але на гэты час Эндрэ ўжо быў парализаваны, а потым і памёр. Анастасія з дзецімі ўцякла пад крыло Генрыхы III. Але ён ужо не збіраўся прытрымлівацца заключанага дагавора. Былая каралева апынулася ў складаным становішчы. Была думка звярнуцца па падтрымку на Радзіму. Але хутка ад падобнай задумы адмовілася. Бацькі, які б, не задумваючыся, адгукнуўся на просьбу сваёй любімай дачкі, ужо не было ў жывых. Вялікім князем кіеўскім з'яўляўся яе старэйшы брат, амаль яе аднагодак Ізяслаў. Хто ведае, як ён да ўсяго паставіцца.

У 1063 годзе Бэла памёр. Не было ў жывых і Генрыхы III. Новы імператар, яго брат, прыхільна ставіўся да

Шалмана і сваёй пляменніцы. Але задуманае ўдалося ажыццявіць не адразу. За венгерскі прастол пачалі весці барацьбу сыны Бэлы Геза, Ламперт і Ласла. Шалман таксама не здаваўся. Працістаянне доўжылася шэсць гадоў. Браты вырашылі выступіць супраць Шалмана агульным фронтам. Аднак ён у 1069 годзе разграміў іх войска.

Полаўцы — рыцары разбою

Два браты паехалі шукаць саюзнікаў, а Геза дзейнічаў па прыняцце, што ў родным доме і сцены дапамагаюць. Шалман таксама быў упэўнены, што ад вынікаў вырашальнай бітвы залежыць яго лёс. Разумеў гэта і Анастасія, якая па-ранейшаму заставалася надзейным дарадцам сына і свайго роду, яго пасрэднакам ва ўзаемаадносінах з германскім імператарам. Па-ранейшаму жыла пры двары Генрыхы IV, мела магчымасць рэгулярна кантактаваць з ім. З нецярпеннем чакала таго моманту, калі ўдасца вярнуцца ў Венгрыю, якая даўно стала для яе Радзімай. Хоць да яе пры імператарскім двары і ставіліся добра, ёй не хапала паветра. Не таго, што было на Радзіме, а венгерскага. Гэтую краіну яна палюбіла ўжо назаўсёды.

Толькі спадзяванні гэтыя аказаліся марнымі. 14 сакавіка 1074 года ў бітве пры Мадзьяродзе Шалман быў разбіты. Цяпер яго ён мусіў ратавацца ўцёкамі, а на прастол узыйшоў Геза. Пасля яго смерці венгерскім каралём стаў яго брат Ласла. Фартуна, здавалася, цалкам адвярнулася ад Шалмана. З-за няўдач ён, канешне, шмат перажываў. Не менш перажывала і яна, яго маці. Заўсёды працягвала вялікую актывнасць, зноў пачала прасіць дапамогі ў Генрыхы IV. Але таму было ўжо не да гэтага, бо вёў барацьбу з папам рымскім.

Шалман гатовы быў зусім упасці ў роспач. Аднак Анастасія нарэшце падказала яму выйсце. У хвіліны цяжкага роздуму, гатовая ўжо сама апусціць рукі, яна ўспомніла, што князі на Русі, калі ў іх узнікла вельмі складанае становішча, нярэдка сабе на падмогу запрашалі наёмнікаў. Шалман прыслухаўся да парады і заклікаў у сваё войска полаўцаў. Тыя ахвотна адгукнуліся на яго запрашэнне, бо заўсёды з'яўляліся спраўдзенымі рыцарамі разбою. Нязменна дзейнічалі па прычыне: дзе плаціць, там і добра. Шалман, таксама без падтрымкі маці, грошы ўсё ж знайшоў. Каб жа яшчэ лепш заахоціць полаўцаў, паабяцаў ім, што, калі пераможа, заплаціць яшчэ больш.

Будзем праўдзівымі

Гэта апошняе, што вядома пра Анастасію Яраслаўну. Але глядзячы якой крыніцай карыстацца. Па некаторых звестках, яна выйшла замуж за нямецкага графа Пота. Памерла не пазней 1074 года. Пад ім яна згадваецца як памерлая ў манастыры Адмонт, што ў Шцірыі. Разам з Эндрэ яны пабудавалі абацтва на Балатоне, якое захавалася. Паводле ўстаноўчай граматы, датаванай 1055 годам, яно было заснавана «дзеля вырагатавання душы караля, яго жонкі, іх сыноў і дачок, а таксама радні, якая жыве і памерла». На вышнім радні побач з возерам Балатон узведзены помнік Эндрэ і Анастасіі Яраслаўна з надпісам: «Кароль Андраш і каралева Анастасія — руская княгіня».

Ва ўкраінскіх публікацыях пішуць, што Анастасія Яраслаўна «ўкраінская княгіня». Як кажуць, усё на свой манер. Так можна сказаць, што і беларуская. Маю на ўвазе яе паходжанне з даўняй Русі, той, што ў гістарычнай навуцы і называецца Кіеўскай. А гэта — цяперашняя Беларусь, рускія, украінцы. Не трэба размяжоўвацца. Трэба праўдзе глядзець у вочы.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Кветка з літпалетка

«Кружыць, кружыць галаву пах чабаровы!..»

Ці не найбольш запамінальны верш са школьнай праграмы — броекўска «Пахне чабор»? Паэт здолеў «намаляваць» надзвычай лірычную карціну, перадаць узнісла-рамантычны настрой, што крапае самыя патаемныя душэўныя струны...

...Выйсці б насустрач,
стаць і прызнацца.
Вось яно — блізкае, яснае шчасце.
Клікнуць хацелася — голас замёр.
Пахне чабор,
Пахне чабор...

Адметна тое, што ў гэтым творы лірычны герой і аўтар супадаюць па максімуме. Аднавіскоўцы згадалі, што юны Пятрусь насамрэч быў закаханы ў прыгажуню, з якой яны сустракаліся каля вялікага валуна на ўскрайку вёскі, і насіла дзяўчына белую хустачку. А за валуном каля Пуцілкавіч (вёска ва Ушацкім раёне Віцебскай вобласці, дзе нарадзіўся будучы паэт) быў чабаровы луг...

Пазней, калі пашыраў дарогу, валун знік. Бывае, што і людзі прыходзяць і знікаюць, а верхні застаюцца. Так, у гісторыі літаратуры застаўся і шэдэўр, народжаны шчырым, магутным паўцям і замілаваннем роднай прыроды.

У 1957 годзе, калі «Пахне чабор» быў напісаны, Пятрусь Броекў жывіў ужо ў кватэры ў цэнтры сталіцы, у прыгожым доме, збудаваным па праекце знакамітага Галя. А за спінай было столькі трагедый, што хапіла б не на адно жыццё: у Асвенціме загінула маці (пайшла ў газавую камеру замест дзяўчынкі), на фронце ад ран памёр брат Канстанцін, быў расстраляны ў 1937 г. як вораг народа цесць, а пешчу даялося вырогаўваць з лагера...

Верш даў назву шаснаццатаму па ліку зборніку, які пачаў шыць свет двама гадамі пазней — у 1959-м... Прачулы радкі, як травінка скрозь асфальт, прабліся скрозь пласт дэкларацыйна-пафаснай штодзённасці:

Верш гэты натхніў кампазітараў і музыкантаў самых розных жанраў на стварэнне песень. Так, спявалі броекўскі шэдэўр і «Верасы», і «Песняры», і пазнейшыя пакаленні артыстаў.

Зварталіся да вобраза знакавай кветкі і іншыя паэты. Так, Кастусь Кірэнка — аўтар верша «Пах чабаровы». На гэты твор, дарэчы, таксама напісана песня, якая стала знакамітай у выкананні ВІА «Чараўніцы» і яго салісткі Ганны Радзько. Тут ужо лірычная геранія — не сціплы нерашучы хлопца, а трохі смялейшая дзяўчына:

Зварталіся да вобраза знакавай кветкі і іншыя паэты. Так, Кастусь Кірэнка — аўтар верша «Пах чабаровы». На гэты твор, дарэчы, таксама напісана песня, якая стала знакамітай у выкананні ВІА «Чараўніцы» і яго салісткі Ганны Радзько. Тут ужо лірычная геранія — не сціплы нерашучы хлопца, а трохі смялейшая дзяўчына:

І чаму так мілы мне
Прывітання словы?
Кружыць, кружыць галаву
Пах чабаровы!

Неба ззяла над зямлёй
Яркая вечарніцаю.
Доўга мы сяздзелі з ім,
З любым, над крыніцаю.

А ёсць у акіяне айчынай літаратуры і «Чабаровы бераг» — адна з замалёвак Яраслава Пархуты («Там, дзе жыве Юлька». Лірычныя навелы. 1978): «Той бераг — пакаты. <...> А гэты бераг — надварот, высокі, з барамі, дубовамі і спрэс укрыты фіялетавым чабаровым дываном.

Калі чабор зацвітае, Юлька прыходзіць сюды. Ірве яго, а потым маці парыць з ім глянняны гладышкі з-пад малака...» А далей — як «духмяная» лірыка-натхняльная вытрымка: «Праўда, Юлька ведае, што чай з аднаго чабору — гэта яшчэ не чай. Сапраўдны лясны чай атрымаецца тады, калі да чабору дадаць пучок залацістага звербаю, столькі ж чарнічніку, ліпавага цвету, сунічніку, жменю сушанай шпышыны ды два-тры каліўцы зубровай травы. Упрэе ўсё гэта ў чыгунку, адстаіць, і маці разалье настой у шклянкі — здзівіцца і колеру, і паху. А смак як! Вып'еш з мёдам таго пітва — куды падзецца смаг!»

Стому таксама лясны чай здымае. Не чужая кветка чабору і ў фальклору. Ёсць танец з такой назвай — «Чабор» — яго калісцы прафесійна ставіў Ігнат Буйніцкі. Згадваецца чабор і ў традыцыйнай вясновай песні:

— Ой, вясна, вясна, вясненчка, вясненчка,
Дзе твая дачка Тацянка, Тацянка?
— Да і ў зародзе чабор поле, чабор поле.
Ой, чабор поле, песні п'яе, песні п'яе.

Чабор (на латіне Thymus) высока цэніцца і ў кулінарыі, і ў медыцыне за яго супрацьзапаленчы і антысептычны якасці, прыемны водар і арыгінальны смак.

Ужывалі расліну здаўна: старажытныя грэкі падпальвалі яе як духмянае

рэчыва ў храмах, а спартсмены і воіны мазалі алеем з расліны цела і валасы перад бітвамі, каб набрацца мужнасці. Пра лекавыя ўласцівасці кветкі пісалі старажытнагрэчаскі ўрач Педаній Дыяскарый і вучоны Пліній Старэйшы.

На Русі чабарам акурвалі на шчасце свойскую жывёлу, рыбалоўныя снасці і дом, упрыгожвалі абразы. Настой і адвары травы ўжывалі пры бяссонні, бранхітах, праблемах з ныркамі і рэўматызме. Сёння чабор часта выкарыстоўваецца пры праблемах з верхнімі дыхальнымі шляхамі, яго можна дадаваць практычна ў любы стравы ў якасці прыправы.

Чабор багаты на медзь, жалеза, марганец і магній, на вітаміны групы В, С, А, К. З-за антыбактэрыяльных рэчываў яго дадаюць у сродкі паласання рота, догляду скуры і ў дэзадаранты. Эфірны алей чабору утрымлівае шмат прстых фенолаў, якія дапамагаюць перамагчы залацісты стафілакок, гемалітычны стрэптакок, кішчэную і дызэнтэрыюную палачкі, узбуджальнік брушнага тыфу і нават хатнюю цвіль. Эфектыўны чабор і пры праблемах са страваваннем, паляпшае работу печані, дапамагае пры лямбленні кішчэчных інфекцый. Чабор мае і высокую антыаксідантную актыўнасць, утрымлівае флаванойды, што стымуляюць работу мозгу і карысныя ў прафілактыцы шызафрэнні, хваробы Альцгеймера і Паркінсона; добра ўплывае на здароўе касцей і дапамагае пры засваенні кальцыю, прадухіляе хваробы сэрца, а таксама паскарэ метаболізм — расліну нават называюць «чаем для пахудзення», бо яна зніжае апетыт. Цвіце ў ліпені-жніўні.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

Зваротная сувязь

Пунсовая кветачка

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухача літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. Паўчы вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радзісёрыял» гучыць фантастычны роман Герберта Джорджа Уэлса «Чалавек невідзімка».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе старонкі рамана Івана Шамякіна «Крыніца». У «Радзісёрыял» двойчы на дзень слухайце твор Элізы Ажэшкі «Хам». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апаваданні айчынных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» у суботу выйдзе чарговы выпуск сумеснага праекта з Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы, прысвечанага 110-годдзю выхаду ў свет кнігі песьняра «Шляхам жыцця». У нядзелю — вершы народнага паэта Беларусі Петруся Броекі.

Змест перадачы «Радзісёратэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у выхадныя складуць спектакль «Левітан і Чэхаў» паводле твора Усевалада Лынскага (да 95-годдзя з дня

нараджэння народнага артыста СССР Юрыя Якаўлева) і драма Леаніда Левановіча «Пасля разводу».

Юным прыхільнікам мастацкага вшчанага канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі гучаць апошнія старонкі кнігі Васіля Шырко «Дзед Манюкін і ўнукі». У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» прагучаць дзве часткі радыёверсіі спектакля Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Пунсовая кветачка». Што-вечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з навуковым супрацоўнікам Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Палінай Богдан. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

30 красавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Гур'я Барышава (1928—2001), беларускага тэатразнаўца, мастацтвазнаўца, педагога, драматурга.

70 гадоў з часу выхаду (1953) літаратурна-мастацкага і грамадска-палітычнага ілюстраванага часопіса «Малодсць».

1 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Якава Яравага (1923—1998), беларускага харавога дырыжора, заслужанага артыста БССР.

1 мая 80-гадовы юбілей святкуе Вера Давыдзенка (1943), беларуская актрыса.

1 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Алеся Крыгі (сап. Асіпенка Аляксандр Аляксандравіч; 1943—2009), беларускага празаіка.

1 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Леаніда Раманоўскага (1943—2002), беларускага жывапісца, педагога.

1 мая 75-годдзе святкуе Аляксандр Канавалаў (1948), беларускі жывапісец.

3 мая — 105 гадоў з дня нараджэння Георгія Папова (1918—1995), беларускага празаіка, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

3 мая — 65 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Сіўчыкава (1958—2021), беларускага празаіка, паэта, перакладчыка.

4 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Людмілы Дзяменцэвай (1938—1994), беларускай актрысы, заслужанай артысткі БССР.

5 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Фёдора Яфімава (1933—2003), беларускага паэта, крытыка, перакладчыка.

6 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Юрася Свіркі (Юрыя Мікалаевіча; 1933—2010), беларускага паэта, перакладчыка.

6 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Пітра Зарэцкага (1938—2013), беларускага мастака манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, графіка.

6 мая — 70 гадоў з дня нараджэння Віктара Каралёва (1953—2022), беларускага мастака.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

28 красавіка — у публічную бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча (вул. Даўгабродская, 12/2) на творчую сустрэчу з паэтэсай Алінай Легастаевай. Пачатак у 13.00.

4 мая — у публічную бібліятэку № 2 (вул. Усходняя, 56) на творчую сустрэчу з паэтэсай і бардам Таццянай Жылінскай. Пачатак у 14.00.

4 мая — на творчую сустрэчу з паэтэсай Святланай Кандрашовай у Тэхналагічным каледжы (пр. Партызанскі, 73). Пачатак у 14.00.

5 мая — на творчую сустрэчу з паэтэсай Валянцінай Драбшэўскай у Будаўнічым каледжы (вул. Леблева, 5). Пачатак у 11.00.

5 мая — у «Кабінет пісьменніка» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 (вул. К. Чорнага, 10) на творчую сустрэчу з дзіцячай пісьменніцай Нінай Галіноўскай. Пачатак у 15.20.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсуюк
Віктар Гардзей
Уладзімір Гішамедзяў
Вольга Дадзімава
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чарніц
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прэсы і пазіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготны для наставнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку 27.04.2023 у 11.00
Ум. друку арж. 3,72
Наклад — 698

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 772
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупікасі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннем аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з законадствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

